

16703
43
ΠΕΤΡΟΥ Ν. ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ

ΦΩΤΙΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ

ΑΝΕΚΔΟΤΟΣ ΟΜΙΛΙΑ

ΚΑΙ

ΕΚΔΕΔΟΜΕΝΑΙ ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ

(Μετατύψεις ἐκ τῆς «Νέας Ἡμέρας» 1900, ἀρ. 1343-1344)

ΕΝ ΤΕΡΓΕΣΤΗ

Ἐκδότης τὸ τυπογραφεῖον τοῦ αὐστριακοῦ Λόυδ
1900.

PA
[5000]
. P49

cons.

Τύποις τοῦ αὐστριακοῦ Λόυδ ἐν Τεργέστη

Α'.

Τοῦ κλεινοῦ πατριάρχου ὁμιλίας ἐν τῇ λεγομένῃ Πατρολογία τοῦ Migne ἐκδομέναι κεῖνται δύο ἀκέραιαι καὶ δύο ἐλλιπεῖς, ἐν τόμ. 102 σελ. 548—576. Ἐτεῖ 1864 ὁ Πορφύριος Οὐσπένσκη ἐξέδωκε κατὰ τὸν ἐν τῇ Ἀθωίῃ μονῇ τῶν Ἰβήρων φυλαττόμενον κώδικα 684 καὶ κακῶς καὶ ἐλλιπῶς τὰς δύο εἰς τὴν ἔφοδον τῶν Ῥώς ὁμιλίας, τὰς δ' αὐτὰς ἔτεῖ 1867 καὶ ἀκριβῶς καὶ ἀρτίως ὁ ἀοίδιμος Αὐγουστος Nauck ἐν σελίσιν 201—232 τοῦ ἔργου τοῦ ὠνομασμένου Lexicon Vindobonense καὶ ἐξ αὐτοῦ παραλαβὼν ἔτεῖ 1870 ὁ C. Mueller ἐν τῇ Συλλογῇ τῶν λειψάνων τῶν Ἑλλήνων Ἱστορικῶν, ἐν σελ. 162—173. «Ῥήτορα δεινὸν καὶ ὁμιλητὴν ἡδύφθογον» ἐγνώρισε τὸν Φώτιον ἔτεσι 1882—1883 καὶ 1885 καὶ 1886 σεβαστὸς τοῦ Γένους ἡμῶν λόγιος, ὁ Μέγας τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας Λογοθέτης κ. Σ. Ἀριστάρχης δι' ὧν ἐκ τοῦ Ἰβηριτικοῦ κώδικος ἐν τῇ Ἐκκλησιαστικῇ Ἀληθείᾳ ἐξέδωκεν ἐννέα τοῦ πατριάρχου ἄλλων ὁμιλιῶν· ἰδὲ τὰ τοῦ πολλοῦ Krumbacher, Geschichte der Byzantinischen Litteratur σελ. 77 (τῆς β' ἐκδόσεως).

Ἐν τῷ αὐτῷ κώδικι γεγραμμένα εἶναι καὶ τέσσαρα ἄλλα τοῦ Φωτίου ἀνέκδοτα ἔργα, ὧν ἡμεῖς ταῖς ἡμέραις τοῦ Ἰουλίου 13 καὶ 14 ἀντεγράψαμεν ἐν τῇ ἱερᾷ καὶ φιλοξένῳ μονῇ τῶν Ἰβήρων καὶ ἐν τοῖς ἐφεξῆς καταχωρίζομεν τὴν τῷ ἀριθμῷ ις' δεδηλωμένην ἐν τῷ κώδικι καὶ τὰς σελίδας αὐτοῦ 165—185 κατέχουσιν ὁμιλίαν, νομίζοντες ἅμα μὲν ὅτι οὐδαμῶς παραβλάπτομεν ἢν «Συλλογὴν ὁγδοήκοντα καὶ τριῶν ὁμιλιῶν καὶ λόγων τοῦ εὐφραδεστάτου τούτου τῆς Ἐκκλησίας ῥήτορος» ἀπήρτισε πρὸς ἔκδοσιν ὁ πολυτίμητος φίλος κ. Ἀριστάρχης, ἅμα δ' ὅτι τοῖς ἀναγνώσταις τῆς φιλολογικωτάτης «Νέας Ἡμέρας» ἐντρύφημα θαυμάσιον τῆς τε λέξεως λόγῳ καὶ τῶν ἐννοιῶν προσφέρομεν.

Τὸ Κείμενον τῆς ὁμιλίας παρέδωκεν ἡμῖν ὁ ἀντιγραφεὺς καθόλου καλῶς, πλὴν ὅτι αὐτὸ λυμαίνονται σφάλματα ὀλίγω τῶν 40 πλείω, ὧν δ' ὅμως τὸ ὑπερήμισυ μέρος σύγκειται ἐκ τῶν λεγομένων ὀρθογραφικῶν ἀβλεπτημάτων· καὶ τὰ λοιπὰ δὲ σφάλματα εἶναι εὐθεράπευτα πάντα. Δεινῶς λελωβημένον καὶ εἰς ἀπορίαν περιστὰν χωρίον ἡμεῖς σχεδὸν οὐδὲν ἠδυνήθημεν νὰ εὕρωμεν.

[Σελ. 165] Τοῦ αὐτοῦ ἁγιοτάτου Φωτίου ἀρχιεπισκόπου
Κωνσταντινουπόλεως ὁμιλία ῥηθεῖσα εἰς τὴν
θεόσωμον ταφὴν τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ
τῷ Ἀγίῳ Σαββάτῳ.

§ 1. Ἀφ' ἐκάστου μὲν τῶν τοῦ Χριστοῦ καὶ σωτῆρος ἡμῶν ἔργων καὶ πράξεων τῆς περὶ ἡμᾶς φιλανθρωπίας τὸ μέγεθος ἐμφανίζεται καὶ τῆς σωτηρίας ἡμῖν λαμπρῶς αἱ χάριτες ἀναπτύσσονται καὶ πολὺς ὁ τῆς [166] εὐφροσύνης γλυκασμὸς ταῖς τῶν ἀνθρώπων ἐπισταζόμενος ψυχαῖς τὸν προγονικὸν τῆς ἁμαρτίας καὶ πικρὸν ἀποσμήχει μολυσμὸν· ἡ δὲ τοῦ πάθους καὶ τῆς ταφῆς μνήμη καὶ ὑπόθεσις φρικτὸν μὲν τι χρῆμα καὶ ἀνέκφραστον, πέρας δὲ τῆς οἰκονομίας ὑπάρχουσα καὶ πρὸς αὐτὸν ἡμᾶς, ὥς ἂν εἴποι τις, τὸν τῆς ἀναπλάσεως λιμένα ἐγκαθορμίζουσα καὶ τὴν περὶ ἡμᾶς τοῦ πλάστου διαπρυσίως σαλπίζουσα πρόνοιαν οὐχ ἀπλῶς οὐδὲ μονότροπον τὴν διάθεσιν ἀπεργάζεται, ἀλλ' ἅμα τε καταπλήττει καὶ ἀνακτωμένη δίδωσι θαρρεῖν καὶ ἀνιᾶ καὶ ἡδύνει τὰ μὲν τῷ πάθει καὶ τῷ θανάτῳ τὰ δὲ τῶν παθῶν τῷ φθόρῳ καὶ τῇ τοῦ θανάτου νεκρώσει. Ἄ διὰ τὴν ἐμὴν ὑπὲρ λόγον καινοποιεῖται ἀνάστασις· ἡδὺ μὲν γὰρ ἐν γάμῳ τὸ ὕδωρ ὄραν ὥσπερ ἀπὸ βοτρυῶν τῶν ἀγγείων εἰς οἶνον τοῖς φίλοις αποθλιβόμενον· ἡδὺ δὲ καὶ θαλάσσης ἀγριαίνοντα κύματα καὶ τὸ ναυάγιον ἐπαφρίζοντα προστάγματι¹⁾ μόνῳ γαληνιῶντα καὶ ἡμερούμενα καί, τὸ παραδοξότατον, κυρτουμένοις νώτοις διαπορθμεύοντα τοὺς ἐμπλέοντας καὶ τρεφόμενος ὄχλος ἐν ἐρημίαις ἄρτοις ἐπτά καὶ πέντε πάλιν, πολλαὶ χιλιάδες καὶ πολλοὶς τροφὴν ὑπολιποῦσαι τῆς εὐωχίας τὰ λείψανα· ἡδὺ δὲ καὶ τυφλὸν ὄραν ὀμματούμενον αἱμάτων τε ρεῖθρα φθοροποιᾶ ξηραίνόμενα καὶ λεπροὺς τῆς λώβης τὰς λεπίδας ἀποξυσμένους καὶ τὸν ἰχθῶρα καθαιρομένους λόγῳ μόνῳ καὶ θελήματι καὶ χωλὸν ἐξαλλόμενον δαιμόνιά τε φυγαδεύόμενα καὶ τὸ πλάσμα τῶν ἐνοχλούντων ἐλευθερούμενον· ἡδὺ δὲ καὶ Λάζαρος ἐκ τάφου καλούμενος καὶ τεταρταῖος ἀνιστάμενος καὶ παίδων ὕμνος κλαυθροφούντων τῷ βασιλεῖ τῆς δόξης καταρτιζόμενος· ἀλλ' οὐχ οὕτως ἡδὺ ὡς πάθος βλύζον ἀπάθειαν [167] καὶ θάνατος ἀθανασίας ἀνθῶν ὠραιότητα, οὐχ οὕτως ἡδὺ ὡς Ἄδης σκυλευόμενος καὶ νεκρούμενος θάνατος, τάφοι κενούμενοι καὶ τὸ κατὰ πάντων κράτος ὁ δεσπότης οἰκείσας ἀγωνίσμασιν ἀναδούμενος. Τὸ μὲν γὰρ τὸν συνοχέα καὶ ποιητὴν τῶν ἀπάντων σταυρῷ σαρκὶ κρεμασθῆναι καὶ ταῖς τῆς γῆς ἐνταφῆναι λαγόσι καὶ εἰς Ἄδου φοιτῆσαι καὶ νεκροῖς συναριθμηθῆναι φρικτὸν μὲν ἐστὶ καὶ ἀκοῇ λαμβανόμενον, φοβερὸν δὲ καὶ ἀγγέλοις ἐννοούμενον, ἄστεκτον δὲ καὶ συμπάσῃ κτίσει, καὶ ἄψυχος ᾗ, ἐνεργούμενον· ἀλλ' ὅσω θάμβους καὶ φρίκης οὐδεμίαν ὑπερβολὴν οὐδὲ λογισμῷ πλάσθῃναί τι κατὰλέλοιπεν, ἐπὶ τοσοῦτον ἐμοὶ τὰ τῆς φιλανθρωπίας καὶ προνοίας εἰς ἄφατον ἀνευρύνεται. Καὶ ῥήγνυται μὲν τὸ τοῦ ναοῦ καταπέτασμα καὶ σκότῳ πολλῷ βαπτίζεται ὁ τῆς ἡμέρας ἡνίοχος ἥλιος καὶ γῆ τρομάσ-

σουσα²⁾ κατασείεται, τῷ σκυθρωπῷ τοῦ πάθους συναλλοιούμενα· ἀλλὰ καὶ τάφοι τοὺς νεκροὺς ἐγκυμονοῦντες ὠδίνουσι καὶ τὰ τοῦ Ἄδου κενοῦνται³⁾ καὶ καταργεῖται βασιλεία, τῷ τοῦ παθόντος κράτει λαφυραγωγούμενα, καὶ τὸ ἀνθρώπινον γένος, ὅπερ ἦν σκοπὸς τῷ δεσπότη καὶ δι' ὃν⁴⁾ καὶ πάθη καὶ θάνατον ἤνεγκε, τῆς πικρᾶς ἐκείνης καὶ παλαιᾶς τυραννίδος ἀπαλλάσσεται. «Τίς λαλήσει τὰς δυναστείας τοῦ Κυρίου, ἀκουστὰς ποιήσει πάσας τὰς αἰνέσεις αὐτοῦ;»· ὁ λόγος ὑπὸ προθυμίας πηδᾷ καὶ φιλεῖ τοῦ μυστηρίου νεανιεύσασθαι τὴν ἀνάπτυξιν καὶ ἡ διανοία τοῖς μυχοῖς ὑποστελλομένη τοῦ νοῦ καταδύεται, τὴν ἐν τῷ λέγειν ὁρμὴν ἀναστέλλουσα· τὰ ὦτα τὰς πύλας ἠνέωκται καὶ ἡ φωνὴ ταῖς τῶν λογισμῶν ἐκπλήξεσιν οἷα λύθροις ἐπιβάλλουσα τοὺς τε φθέγγεσθαι παρρησιασαμένους καὶ τοὺς ἀκουτίζεσθαι προελομένους εἰς ἄπορον περιστήσῃ. «Τίς λαλήσει τὰς δυναστείας τοῦ Κυρίου, ἀκουστὰς ποιήσει πάσας τὰς αἰνέσεις αὐτοῦ;»· ἤλοι τὰς δεσπο[168]τικὰς διαπερονῶσι παλάμας καὶ τοὺς τῆς κακίας ἡμῶν τοῖς μέλεσι παρεμφύντας ὄζους,⁵⁾ ὑφ' ὧν ἐξηρημοῦτο καὶ ἐκακύνετο τὸ ἀνθρώπινον, αὐταῖς ἀνασπῶσι ῥίζαις· στέφανος ἐξ ἀκανθῶν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς περισφίγγεται καὶ τῆς παλαιᾶς κατάρας ὁ πολύκυκλος ἡμῶν καὶ πολυώδυνος ἀπχυκενίζεται τίτλος· λόγχῃ πλευρὰ διορύσσεται καὶ ἡ τῆς σωτηρίας ἡμῖν ἀναστωθεῖσα πηγὴ διὰ παντὸς ἀνευρύνεται, αἷμα καὶ ὕδωρ παγκοσμίῳ καθάρσιον παραπτώματος καὶ μετὰ νέκρωσιν τοῦ τραύματος ἀναβλύσαντος. «Τίς λαλήσει τὰς δυναστείας τοῦ Κυρίου, ἀκουστὰς ποιήσει πάσας τὰς αἰνέσεις αὐτοῦ;»· θάνατος ἐπονείδιστον κόσμον αἰσχύνης ἀπήλλαξε καὶ τὰ τῶν Ἰουδαίων ἐμπτύσματα ὁ τετοκῶς βόλους δρόσου καὶ τὰς τῆς θαλάσσης σταγόνας ἀναμετρῶν εἰς πρόσωπον ἐκδεχόμενος τὸν τῆς ἁμαρτίας κατακλυσμὸν ἀνεξήρανε. «Τίς λαλήσει τὰς δυναστείας τοῦ Κυρίου, ἀκουστὰς ποιήσει πάσας τὰς αἰνέσεις αὐτοῦ;»· τάφῳ δεσπότης καλύπτεται, ἀλλ' ἡ δεσποτική τοῦ παντὸς οὐ συμπερικλείεται πρόνοια οὐδὲ τῶν ἐνυβρισάντων τὸ πλημμέλημα καταστροφὴν ποιεῖται τοῦ σύμπαντος, ἀλλὰ καὶ τάφον ὁ πλάστης οἰκεῖ καὶ τὸ σύμπαν εὐτάκτως ἡνιοχεῖ· οὐ γὰρ ἵνα πανωλεθρίαν⁶⁾ ἐργάσῃται σταυρὸν καὶ θάνατον καὶ ῥαπίσματα καὶ ἐμπτύσματα καὶ πᾶσαν αἰκίαν ἐκὼν ἤνεγκεν, ἀλλ' ἵνα ταύτης ἀπαλλάξῃ τὸ ἀνθρώπινον· τάφῳ δεσπότης καλύπτεται καὶ δούλων ἀχρίστων ὄχλος τὸν τάφον ἀσφαλίσάμενοι περικάθηνται· τεθήπασι γὰρ καὶ τεθνηκότα τὸν κτίστην θεώμενοι, ἀλλὰ τεθήπασι μὲν ἀμετάβλητοι δὲ τὴν ἀγνωμοσύνην διαμένουσι· δεινὸν⁷⁾ γὰρ ἡ τῶν λογισμῶν πώρωσις μηδὲ τοῦ πρὸ ποδῶν καὶ ῥάστου τῶν χαλεπωτάτων καὶ ἀδήλων ποιεῖσθαι τὴν αἴρεσιν. Τεθήπασιν ἀλλ' οὐ δοξάζουσι καὶ ὥς μὲν βασιλέα φρουροῦσιν, [169] ὥς δὲ κακοῦργον οἱ δυστυχεῖς βλασφημοῦσιν· ὥς θησαυρὸν ἠσφαλίσαντο καὶ τὸν πλοῦτον τῆς σωτηρίας ἄλλοις ἐνορῶντες, ἐκεῖθεν ἀντλούμενον διὰ πίστεως αὐτοὶ τῇ ἐσχάτῃ πιεζόμενοι πενία εἰς ἀπιστίας ὀλεθρον ἐλεεινῶς καταστρέφουσι τὸν βίον· οἶδασι τὴν ἀνάστασιν ἀλλὰ κρύπτουσι· φιλαργυρία γὰρ τὴν ἀλήθειαν προδεδώκασι

καὶ τῶν ὀφθαλμοῖς οἰκείοις ὁραθέντων τὸ ψεῦδος ἠλλάξαντο. Τί
 σαυτὸν παράγεις ταῖς σαῖς ἀπάταις, ὦ Ἰουδαῖε, τί τὴν σὴν κατασοφίζῃ
 σωτηρίαν; τί τὰς σὰς κατὰ σεαυτοῦ χεῖρας ἐξοπλίζεις μηδὲ σταλαγμὸν
 φιλανθρωπίας, ὅσον εἰς σὴν ἦκε πράξιν, σαυτῷ ὑπολειπόμενος; οὐχ ὁρᾷς
 τὴν γῆν καὶ τοὺς λίθους ἐπὶ τῷ σῷ τολμήματι τρέμοντας; ἢ κτίσις
 τὴν σὴν πενθοῦσα σκυθρωπάζει παρανομίαν, σὺ δὲ καὶ τῶν ἀψύχων
 ἀναισχυντεῖς ὑπάρχειν ἀναισθητότερος καὶ τὴν σὴν χορεύων χαίρεις ἀ-
 πώλειαν; οὐχ ἦν ἐπήρθης ἄγειν ἐορτὴν καὶ λευκὴν ἡμέραν ποιεῖσθαι
 τὴν κατὰ τοῦ δεσπότου τόλμαν καὶ τὸν φόνον διηνεκοῦς ταύτην εὖρες
 ὑπόθεσιν σκυθρωπότητος; οὐκ ἐν οἷς σοι πλατυνθῆναι τὰ κράσπεδα καὶ
 πληθυνθῆναι τὰ θαύματα καὶ τὸ «Ῥαββὶ τῆς γῆς» ἐπὶ μέγα βοηθῆναι
 καὶ παχυνθῆναί σε καὶ λιπανθῆναι τὰς ἐλπίδας ἔτρεφες,⁸⁾ τάναντία
 συνήντησεν ὥνπερ ἤλπισας; ποῦ γάρ σοι νῦν ὁ περιώνυμος ἐκεῖνος καὶ
 μέγας ναός; οὐκ ἐκ βάθρων αὐτῶν ἀνατέτραπται, μῦθος ὑπάρχων τοῖς
 συμπαθεστέροις καὶ δάκρυα; ἢ δὲ διαβόητος τοῦ ἔθνους μητρόπολις οὐ
 τραγικῶν νῦν κεῖται διηγημάτων ὑπόθεσις, οὐκ εἰς Ἰλιάδα κακῶν ἀνα-
 φερομένου τοῦ πάθους ἀλλὰ τὰς Ἰλιακὰς⁹⁾ συμφορὰς μέρος, οὐδὲ μέγα,
 δεικνῦσα τῆς οἰκείας πανώλεθρίας;¹⁰⁾ ποῦ δὲ αἱ δημοτελεῖς σοι θυσίαι
 καὶ ἱλαστήρια; καὶ ἡ προφητικὴ καὶ θεία ἐπίπνοια πῶς σοι διερρύηκεν;
 ποῦ δ' αὐτῶν σοι τῶν ἀρχόντων καὶ ἡγουμένων τὸ κλέος, εἰς ἀλλοφύλους
 μὲν τότε ππραυτίκα νῦν δ' εἰς παν[170]τελοῦς ἀναρχίας καταστραφέν
 ἐξερήμωσιν; Κατεφρυάξω τοῦ λόγου, ἀλλὰ τὸ λόγιόν σοι μεταβαλὼν οὐκ
 εἰς αἶμα τὸ χρῶμα ἀλλ' εἰς αὐτὸ βάθος¹¹⁾ τοῦ παθήματος διαδοθὲν
 μεμελάνωται, οὐκέτι τὴν λευκὴν οὐδαμῶς ἀνίσχει¹²⁾ σοι ὄψιν. Ἐνύ-
 βρισας τὸν προφητευθέντα, ἀλλὰ τοὺς δῆλους ἀπώλεσας εἰς γραμμῶν
 ἀσῆμων ἀφωνίαν τῶν χρησμοδῶν σοι γραμμάτων περιεστηκότων. Κατε-
 ξανέστης τοῦ ἀρχιερέως, ἀλλὰ τοῦ τῆς ἱερωσύνης χαρίσματος ἀπηλά-
 θης. Ἐσφαγίασας τὸν ἀμνόν, ἀλλ' εἰς ἀνίερὸν ὀργάδα τὸ θυσιαστήριόν
 σοι κατερειπωθὲν ἀπεφθάρη. Διεχειρίσω τὸ ἱερεῖον, ἀλλ' οἱ βωμοί σου
 διαπεπτώκασιν. Ἐθανάτωσας τὸν κληρονόμον, ἀλλ' ἐξηλείψης τῆς δια-
 θήκης. Ἐγύμνωσας τὸν νομοθέτην, ἀλλὰ τῶν προφητικῶν ἐξεδύθης
 χαρισμάτων, ἀλλὰ τῆς νομικῆς, ἐφ' ἧπερ ἐμεγαλαύχεις, κατηνέχθης
 σεμνολογίας· νόμων¹³⁾ γὰρ ἰσχύς καὶ κράτος ἢ τοῦ νομοθέτου τιμὴ
 καὶ τὸ σέβας. Διεμερίσω τὰ ἱμάτια, ἀλλὰ τῶν πολλῶν ἐκείνων καὶ
 ὑπὲρ λόγον θαυμάτων ἀπεγυμνώθης, ἀλλ' οὐκ ἔστι σοι μερίς οὐδὲ κλη-
 ρος ἐν τῇ γῇ τῆς ἐπαγγελίας ἀλλ' ἐπεμερίσθης πᾶσιν ἔθνεσι καὶ βαρ-
 βάροις, οὐκ εὐδαιμονῶν καὶ πλουθυνόμενος ἀλλ' ἐλασσούμενός τε καὶ
 ταλαιπωρῶν καὶ χλεῦη προκείμενος. Τίς σε δαίμων ἐπὶ ταύτην ἐξεβάκ-
 χευσε τὴν μαρίαν; τίς πρὸς τοσοῦτον ἐξέκαυσε φθόνον, τίς δέ σε μύ-
 σους ἀνέπλησε τηλικούτου; Ὅντως οὐχὶ πρὸς κέντρα μόνον λακτίζων
 ἐξηλέγχθης οὐδὲ προσαράσσων τὴν ὄψιν τῇ πέτρᾳ οὐδὲ τῇ μαχαίρᾳ τὸ
 πῦρ ἀνασκάλλων οὐδὲ τὴν σελήνην ἐπὶ σεαυτῷ καθαιρῶν, βραχὺ τῆς
 κτίσεως μέρος καὶ Πύθου παίγνιον εἰς σωφρονισμόν τοῖς ἄφροσι παροι-

μιαζόμενον, ἀλλὰ σύμπασαν ὡς ἀληθῶς τὴν οἰκουμένην οἷς ἐτόλμησας τῆς σῆς κεφαλῆς καὶ τέκνων καὶ γενεᾶς πάσης τὸν ἅπαντα χρόνον κατασείων.

§ 2. Ἀλλὰ τὸ μὲν Ἰουδαίων γένος καὶ ἄκον σιγᾷ καὶ πεφίμωται καὶ στένει καὶ πληροῦται κατηφείας, [171] ἐπὶ ταῖς σκιαῖς καὶ τοῖς τύποις καὶ ταῖς κεναῖς ἐλπίσι καθήμενον· ἐμοὶ δὲ μικρὸν ἀναδραμεῖν ἔδοξεν ὁ λόγος καὶ τῶν Εὐαγγελικῶν ἐξαψάμενον ¹⁴⁾ ῥημάτων ἐκεῖθεν τῆς παρούσης ἡμέρας ἀναπληρῶσαι τὰ λείποντα. Τί οὖν ἐκεῖνα τὰ θεῖα ὑφηγεῖται λόγια; οὐδὲν γὰρ οἷον αὐτῶν ἀκούειν. «Ὁψίας» φησὶ «γενομένης ¹⁵⁾ ἦλθεν ἄνθρωπος πλούσιος ἀπὸ Ἀριμαθαίας, ¹⁶⁾ τοῦνομα Ἰωσήφ· καὶ προσελθὼν τῷ Πιλάτῳ ἡτήσατο τὸ σῶμα τοῦ Ἰησοῦ». Πλούσιος ἦς ὡς ἀληθῶς ὁ Ἰωσήφ ὅτι τὸν τῆς ζωῆς ἐπεζήτηι θησαυρόν· πλούσιον ἦν ἀσύλου πλούτου τὴν κτῆσιν ἐπιμελούμενος· πλούσιος ἦν καὶ σοφὸς εὐτελείᾳ ῥημάτων καὶ μετριότητι τὸν πολυτελεῖ καὶ ὑπέρλαμπρον μαργαρίτην ἐμπορευόμενος καὶ κρύπτων τούτοις τὸ σπουδαζόμενον· οὐδὲ γὰρ ὡς δὴ τι μέγα φρονῶν ἢ φθειγγόμενος οὕτως τὸ σῶμα ἐπιζητεῖ, ἀλλ' ὡς ἂν ἐλέω καὶ φιλανθρωπία διδοὺς εἰς ταφὴν αἰτεῖται τὸν νεκρόν. Καὶ πρόσεισι μὲν τῷ Πιλάτῳ ὄκνον ἅπαντα καὶ φόβον ἀπορριψάμενος, οἷα δὲ βουλῆς κοινωνῶν κατενεχθῆναι τὸ σῶμα τοῦ τεθνηκότος συμβουλεύει· ἤδη γὰρ τῆς Παρασκευῆς ταῖς τοῦ ἡλίου δυσμαῖς συνυποληγούσης καὶ ὁ τοῦ Σαββάτου νόμος τῆς ἐπεισιούσης συνανεφαίνετο καὶ πιθανώτερος ἐδόκει καὶ τὸν νόμον ἴσως ὑποφαίνων, δι' ὃν οὐκ ἐχρῆν μετέωρα μένειν ἔτι τὰ σώματα τῶν ἀνηρημένων· τὰ μὲν γὰρ ἄλλα τῶν Ἰουδαίων ἐκθέσμως πραττόντων καὶ ἀπερικαλύπτῳ τῇ κεφαλῇ τῶν πατρίων ἐκδιαιτωμένων, ἐν οἷς οὐδὲν ἀντίπαλον τοῦ θελήματος ἀπῆντα καὶ ῥᾶστον ἦν ἐκτελέσαι, ἢ περὶ τοὺς νόμους εὐλάβεια κατεσπούδαστο. Καὶ «δός μοι,» φησὶν Ἰωσήφ «εἰ βούλει, θάψαι τὸν νεκρὸν τοῦ Ἰησοῦ, ὃν οἱ γνωστοὶ πάντες ὥχοντο καταλιπόντες· δός μοι θάψαι τὸν νεκρὸν οὗ πολλοὶ μὲν συνέρρεον ἐπὶ τῷ πάθει θεαταί, νῦν δ' οὐδεὶς ὑπέμεινεν οὐδὲ τῶν φίλων ἐνταφιαστής· δός μοι νεκρὸν ξένον καὶ ἠπορημένον εἰς ταφὴν. Ἄπεστί σοι φόβος βασιλείας, τέθνηκεν ὁ τὸ κράτος [172] μὲν τῆς ἐξουσίας ἀρπάσαι κατηγορούμενος, μέχρι δὲ καὶ αὐτῆς τῆς ἀποφάσεως ἀπ' ἀρχῆς τῆς προδοσίας ἀθῶος ὀφθεῖς παντὸς ἀδικήματος. Τοῦτου τὸν νεκρὸν ἐπιζητῶ ὃν προφητοκτόνος γλῶσσα καὶ φωνὴ καὶ χεῖρες, οὐ δοκοῦντος φέρειν φιλανθρωποτέραν ψῆφον, ἢ γαγον ¹⁷⁾ θανάτου. Δὸς ἐμοὶ σοι χάριν ὁμολογεῖν δι' ἧς ἐτέρους οὐδὲν ζημιοῖς· οὐδὲ γὰρ ὁ τῶν Ἰουδαίων ὄχλος ἀνιάσεται, γῇ μαθόντες τὸν ἐχθρὸν καλυπτόμενον· δυσχεραίνουσι γὰρ καὶ νεκρὸν τὸν ὑπ' αὐτῶν μισούμενον βλέποντες τοῦτο μὲν τὴν αὐτῶν μαιφονίαν τῷ σταυρῷ θριαμβεύοντα, τοῦτο δὲ τῶν ὀρώντων τὸν ἔλεον ἔλκοντα καὶ τῶν σταυρωσάντων ἐκκαλούμενον μυσάττεσθαι τὴν ὠμότητα. Οὐδὲ τὴν Καίσαρός σοι ἐπισείουσι φιλίαν «Οὐκ εἰ φίλος» λέγοντες «τοῦ Καίσαρος, εἰ νεκρὸν δίδως τῇ γῇ κατορύττεσθαι». Ἀπροφάσιτος, εἰ βούλει μόνον, ἢ πλήρως τῆς αἰτήσεως».

§ 3. Τούτοις ὁ σοφὸς καὶ καλὸς Ἰωσήφ τὴν τοῦ Πιλάτου ψυχὴν κατεπάδων τοῖς ῥήμασι τυγχάνει τοῦ σκοποῦ καὶ λαμβάνει καθαιρεθὲν τὸ σῶμα τοῦ Ἰησοῦ. Πῶς δὲ οὐκ ἔμελλε πολλῷ πόθῳ καὶ θεοπρεπεστάτῃ στοργῇ προσερχόμενος, δι' ὧν αὐτὸν εἶχε τὸν αἰτούμενον συλλήπτορα καὶ πληρωτὴν τῆς αἰτήσεως; Ἀλλὰ νῦν Ἰωσήφ ἐξαιτεῖ καὶ λαμβάνει τὸ σῶμα· τί μὴ καὶ πρὸς τὸν σταυρὸν ἐλκόμενον ἦτει καὶ ἐκώλυε τὸν φόνον; Ἐκεῖ μὲν ὁ θυμὸς ἔπνεε μείζων τῆς αὐτοῦ καὶ προαιρέσεως καὶ ἰσχύος καὶ ὁ τῶν φονῶντων φθόνος πᾶσαν περιέκοπτεν ἐλπίδα· ἐπεὶ δὲ τῆς ὀργῆς τὸ ῥέον τοῖς τοῦ φθόνου λύθροις συγκατέρρευσε ἐκλείπον (ὀργῆς γὰρ καὶ ζηλοτυπίας κένωσις ἢ τοῦ φθονηθέντος ἀναίρεσις), τότε παρρησιάζεται πρὸς τὴν αἴτησιν καὶ ἦν πρὸ πολλοῦ κρύπτων ἔθαλπεν ἐκφαίνει προθυμίαν καὶ τυχὼν τοῦ σκοποῦ τὸ Κυριακὸν ἐκεῖνο καὶ σεπτὸν ἀναιρεῖται σῶμα καὶ περιχυθεὶς τῷ κειμένῳ πάσας μὲν ἠφίει φωνάς, πᾶσι δὲ κατεμερί[173]ζετο πάθουσιν, ὁμοῦ δ' αὐτὸν εἶχεν ἅπαντα, θάμβος, ἐκπληξις, εὐφροσύνη, λύπη, χαρά, δάκρυα, μῖσος, ἔλεος, φόβος, δειλία, θράσος, παιδρότης προσώπου καὶ κατήφεια. Τίς ἂν ζωγράφος λόγος εἰκονίσειε¹⁹⁾ τὴν τότε τούτου διάθεσιν; ἔχαιρεν ἔχων τὸ ποθούμενον, ἐθρήνει νεκρὸν καθορώμενον, ἡλέει κείμενον ἄταφον, τῶν σταυρωσάντων ἐμυσάττετο τὴν ὀμότητα, τοῦ σταυρωθέντος ἐθαύμαζε τὸ μακρόθυμον, ἐδεδίει ψάυειν σώματος, ἐθάρρει πόθῳ ῥωννύμενος, ἐσκυθρόπαζε τῷ παθήματι, χαροποιῶς²⁰⁾ ἦν εὐτυχήματι, διηπορεῖτο τῷ πράγματι καὶ τοὺς λογισμοὺς ποικίλως ἀνέστρεφεν· «Ἄρα γὰρ ὀφθαλμοὺς χερσὶ ταῖς ἐμαῖς καλύψω τοῦ πηλῷ καὶ λόγῳ τυφλοῖς φυτρώσαντος ὄμματα; χεῖλη δὲ συμπήξω, παρασκευάσω οὗ τῷ ῥήματι μογιλάλων χεῖλη, γλώσσης τρανουμένης, λαμπρῶς ἀνεπτύσσετο²¹⁾; κεφαλὴν δὲ αὐτὴν περιστελῶ σουδαρίῳ, δι' ἣν ὁ ναὸς ὡς ἐπὶ πανδήμῳ πένθει τὸ καταπέτασμα περιρρηξάμενος τὰ τῶν ἀδύτων καὶ ἀβάτων ἐγύμνωσέ τε καὶ ἀπεκάλυψεν ἀθέατα; συνάξω δὲ χεῖρας, αἱ τὰς ξηρὰς χεῖρας χρόνῳ καὶ νόμῳ πεπεδημένας καὶ συνεσφιγμένας ἐξήπλωσαν; πόδας δὲ τούτου συνάψω, ὑφ' ὧν ἐπεζοπορήθη θαλάσσης ὑγρά κύματα καὶ οὗ προστάγματι· χῶλοι τὰς βάσεις ὀρθωθέντες καὶ τρέχοντες²²⁾; πῶς δὲ ἐνταφιάσω τὸν νεκρὸν ἐξ Ἀδου καλέσαντα καὶ τῶν ἐνταφίων ἀπολύσαντα καὶ τεταρταῖον τοῦ μνήματος ἀναστήσαντα;».

§ 4. Ταῦτα τοῖς λογισμοῖς ἀνελίσσων καὶ ἐπὶ πολὺ διαπορούμενος ὁμοῦ, ἐπεὶ τῆς οἰκονομίας καιρὸς ἦν, καὶ αὐτὸς τῆς οἰκονομίας γίνεται καὶ σμύρνης καὶ ἀλόης²³⁾ ἐπιπλάσσω τὸ σῶμα τὸ δεσποτικόν, ὃ τοῖς τελευτῶσι παρά γε τοῖς Ἰουδαίοις τιμὴ τελευταία, καὶ τοῖς νεκροστόλοις περιελίσσων ὀθονίοις πρὸς τῷ καινῷ κατατίθῃ μνημεῖον. Καινὸν δὲ τὸ μνημεῖον παρεσκευάστο, αὐτῷ τε τῷ δεσπότῃ τὸν δυνατὸν τρόπον τοῦ Ἰωσήφ τιμὴν ἐξευρίσκοντος (τάφος γὰρ καινὸς καὶ ἴδιος ἀλλὰ μὴ κοινὸς καὶ (174) πολλοῖς ἐκλειυμένος σώμασι τὴν ἐν νεκροῖς τῷ θαπτομένῳ προσνέμει σεμνότητα) καὶ διπλῆς ἄλλης οἰκονομουμένης αἰτίας ἕνεκα· μιᾶς μὲν, ἵνα μὴ τοῦ τῆς ἀναστάσεως ἐπιτελουμένου

θαύματος τοῖς πάντα τολμῶσι καὶ ἀναισχυντοῦσιν Ἰουδαίοις ἄλλος τις τῶν συντεθαμμένων νομισθῇ ἀλλ' οὐχ²⁴⁾ ὁ παρ' αὐτῶν τῷ σταυρῷ καταδεδικασμένος τῶν νεκρῶν ἀνιστάμενος, ἀλλ' ἔν' αὐτοῖς πανταχόθεν ἡ πᾶσα ψευδολογίας καὶ θεομαχίας περικεκομμένη πρόφασις· ἐτέρας δέ, τοῦ μὴ δόξαι τισὶν ἐκεῖνα μόνα τῶν σωμάτων ἐξαναστῆναι τοῦ τάφου οἷς τὸ δεσποτικὸν ἐπεχωρίαζέ τε σῶμα καὶ ἐπλησίαζεν (ὃ καὶ τινος τῶν ἁγίων πάλαι καὶ ζῶντος ἔτι διεπέπρακτο), ἀλλ' ἔν' ὥσπερ ὑπὲρ πάντων εἴη τὸ κατὰ τοῦ Ἄδου κράτος ὁ δεσπότης ἀναδεδεγμένος οὕτω καὶ τῶν πανταχοῦ γῆς καὶ θαλάσσης διερριμμένων σωμάτων καὶ πυρὶ καὶ ἀέρι διεσκεδασμένων λαμπρῶς ἐπιγνωσθῇ τῷ οἰκείῳ πάθει διαπεπραγμένος τὴν ἀνάστασιν· οἷς γάρ τινων μὲν οὐ συνετέθαπτο σώμασι, πολλοὶ δὲ τῶν ἁγίων ἀναστάντες, ἄλλοθί που καὶ ἄλλοθι καὶ σποράδην καὶ οὐ κατὰ τὸ δεσποτικὸν μνημα κείμενοι, πολλοῖς ἦλθον εἰς ἐμφάνειαν, διὰ τοῦτο²⁵⁾ μᾶλλον τρανῶς ἐπιδείκνυται μὴ τῶν μὲν τῶν δὲ μή, ἀλλ' ὑπὲρ πάντων τῷ δεσπότῃ ὃ τε θάνατος διηγωνισμένος καὶ ἡ ἀνάστασις.

§ 5. Διὰ ταῦτα γὰρ οὖν καὶ τὰ τοιαῦτα καινὸς ὁ δεσποτικὸς τάφος τῷ Ἰωσήφ ἐλαξεύετο, ἐκείνου μὲν μὴ συνορῶντος ἴσως ἅπαντα ἀλλὰ πρὸς ἓν γε, τὴν τιμὴν, ἀποβλέποντος τῆς δὲ θείας καὶ ταῦτα προκαταρτιζούσης καὶ συνοικονομούσης προγνώσεως. Ἀλλ' ὁ μὲν εὐσχήμων Ἰωσήφ τῷ καινῷ μνημείῳ τὸν καινὸν νεκρὸν καὶ κενοῦντα τοὺς τάφους ἐνθεῖς τὸν καινὸν ἡμῶν τῆς ἀναστάσεως ἐγκαινίζει θάλαμον καὶ τοῦ τάφου τὸ σῶμα λίθῳ μεγάλῳ περιστομώσας πενθῶν ἀπῆει καὶ ποτνιώμενος. Ἡ δὲ τῶν Ἰουδαίων μαιφόνος ὁρμὴ εἰς ἄλλην κατὰ τοῦ σωτῆρος ἐπήρειαν παροξύνεται καὶ πρὸς ἄλλην ὕβριν ἀνάπτεται· ἐπὶ μὲν γὰρ [175] τῶν ἄλλων ἀνθρώπων ἔστιν ὄραν, ἐπειδὴν τιμωρίαν ὅσῃν βούλωνται παρὰ τῶν ὑπ' ὀργὴν πεσόντων λάβωσιν, ὡς ἐξημεροῦσί τε τὸν θυμούμενον, λυομένου τοῦ πάθους τῇ πληρώσει τοῦ θελήματος, καὶ πολλάκις πρὸς ἔλεον μεταβάλλονται· τὸ δέ γε τῶν Ἰουδαίων ἔθνος τοῖς τῶν προφητῶν καὶ ἁγίων ἐπιτετριμμένον αἵμασιν οὐκ οἶδε κόρον ἔχειν τῆς ὀργῆς, οὐδ' ἂν ὁ τελευταῖος αὐτοῖς τῆς ἀντιλυπῆσεως τρόπος εἰς πρᾶξιν συγχωρηθείη, τὸ τοῦ φόνου μίasma. Ὅραν γὰρ ἔστι καὶ νῦν αὐτῶν τὴν τῆς μοχθηρίας ὑπερβολὴν καὶ ὠμότητα· μετὰ τὸν μυκτηρισμὸν, τὸν χλευασμὸν, μετὰ τὰ ῥαπίσματα, τὰ ἐμπτύσματα, μετὰ τὰς κολαφίσεις²⁶⁾, τὰς τῶν χειρῶν διατρήσεις, τὰς τῶν ποδῶν διαπερονήσεις, μετὰ τὸν σταυρὸν καὶ τὸν θάνατον καὶ τὸν ἐξ ἀνθρώπων, ὡς αὐτοῖς ἐδόκει, τοῦ σωτῆρος ἀφανισμόν, μετὰ ταῦτα πάντα ἐπ' ἄλλην ἀρχὴν ἀπονοίας ἀνατρέχουσι καὶ ἄλλον ἀναρριπίζουσι κατὰ τοῦ δεσπότη πόλεμον καὶ οὐδ' ὑπὲρ αὐτῶν κείμενῳ σπένδονται, ἀλλὰ προσέρχονται τῷ Πιλάτῳ καὶ κατὰ τοῦ τεθνηκότος ἐπιμαίνονται καὶ φωνὰς ἀξίας τῆς αὐτῶν θεομάχου καὶ γνώμης καὶ γλώσσης ἀφιᾶσι. Τίνες ταῦτα; οἱ γραμματεῖς καὶ οἱ Φαρισαῖοι, τῆς Ἰουδαϊκῆς φιλανθρωπίας καὶ συνέσεως τὰ ἀκροθίνια²⁷⁾· φησὶ γὰρ «Τῇ ἐπαύριον, ἥτις ἐστὶ μετὰ τὴν Παρασκευὴν, συνήχθησαν οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ Φαρισαῖοι πρὸς Πιλάτον

λέγοντες, Ἐμνήσθημεν ὅτι ὁ πλάνος ἐκεῖνος εἶπεν ἔτι ζῶν ὅτι μετὰ τρεῖς ἡμέρας ἐγείρομαι. Κέλευσον οὖν ἀσφαλισθῆναι τὸν τάφον ἕως τῆς τρίτης ἡμέρας, μήποτε ἐλθόντες οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ κλέψωσιν αὐτὸν καὶ εἴπωσι τῷ λαῷ, Ἠγέρθη ἀπὸ τῶν νεκρῶν». Τί τῶν τοιούτων φωνῶν μιαιώτερον; τί δὲ τῆς τοιαύτης γνώμης ἀθεώτερον; τί δὲ τῆς ἀναισχυντίας ἐμμανέστερον; Πλάνον καλεῖς, ὦ Ἰουδαῖε, τὸν ἀπλανῆ τῆς σωτηρίας ὁδηγόν, τὸν ἐφ' ᾧ σε τὸν ὑβριστὴν ἀπαλλάξαι τῆς πλάνης παραγεγονότα καὶ τοῦ τῆς πλάνης ἐξαρπάσαι κατακρίματος; διὰ τοῦτο πλάνος, ὅτι τῶν εἰδωλικῶν [176] τοὺς ἀνθρώπους σεβασμάτων ἀπέσπασεν; ὅτι τῆς τῶν δαιμόνων τυραννίδος ἐξήρπασεν; ἀλλ' ὅτι τὴν νομικὴν καὶ βαρεῖαν ζεύγλην ἐπὶ τὸν χρηστὸν καὶ κοῦφον τοῦ εὐαγγελίου ζυγὸν μετεκόσμη; ὅτι τὴν σὴν ὑπόκρισιν ἐπαρρησιάζετο διελέγχειν; ὅτι τὸν πατρικὸν οἶκον οἶκον ἐμπορίου τοὺς τολμῶντας ποιεῖν τῇ μάστιγι διηπεῖλει, οὐ τύπτων μὲν ἐνόχους δὲ δεικνὺς τῆς τῶν ἀλόγων κολάσεως; Ἐῷ νυνὶ τὰ σημεῖα καὶ τὰ τέρατα καὶ τὰς ἀφάτους ἐκείνας καὶ ὑπὲρ λόγον εὐεργεσίας, αἷς ὑμῶν τῶν ἀχαρίστων τὸ γένος ὁ περὶ πάντας φιλόανθρωπος εὐηργέτησεν. Ἀλλ' ἦν πλάνος· τέθηκε· τίς σοι φροντὶς τοῦ μηκέτι ὄντος μηδὲ πλάνην ἄλλοις ἐπάγειν ἰσχύοντος; Πλάνος ἦν ἐκεῖνος· ἔα τὰς αὐτοῦ φωνὰς ἐρριμμένας κάτω κεῖσθαι καὶ ἡμελημένας· οὐδὲν γὰρ ὦν εἶπεν ἔσται· τί δὲ πολυπραγμονεῖς καὶ μεμνησθαι²⁸⁾ λέγεις μετὰ τρεῖς ἡμέρας εἰπεῖν αὐτὸν ἀνεγείρεσθαι; Ἀλλὰ φοβῆ καὶ δέδοικας μὴ πρὸς ἔργον ἐκβῶσιν οἱ λόγοι· πῶς ἐπικαλεῖν οὐ δέκοικας πλάνον; πῶς δέ σε δέον στένειν καὶ αἷματι κλαίειν καὶ τῇ τῶν τετολμημένων μεταγνώσει ἀνεκτότερον ποιεῖν τὸ κατάκριμα, σὺ δ' ὥσπερ φιλοτιμούμενος μηδεμίαν ὑπερβολὴν ἐτέροις καταλιπεῖν ἀσελγείας τε καὶ ἀναισχυντίας καὶ δευτέροις κακοῖς ἀποκρύπτειν σπουδάζεις τὰ φθάσαντα; Ἀλλ' ὡς ἀληθῶς, ἐπειδὴν τις ὅλος²⁹⁾ τοῦ φθόνου καὶ τοῦ φόνου γένηται, οὐκ ἔχει τοὺς λογισμοὺς οὐδ' ἐπὶ βραχὺ τῆς μανιώδους μέθης καὶ παραφορᾶς ἀναφέροντας. Ἐξ ὧν καὶ νῦν οὗτοι μεμνηνότες παραφθέγγονται «Ἐμνήσθημεν» λέγοντες «ὅτι εἶπε, Μετὰ τρεῖς ἡμέρας ἐγείρομαι καὶ κέλευσον ἀσφαλισθῆναι τὸν τάφον, μήποτε οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ κλέψωσιν αὐτόν». Οὐκοῦν τοὺς μαθητὰς ἐχρῆν σε γράφεσθαι κλοπῆς, ἀλλὰ μὴ τὸν διδάσκαλον αἰτιάσθαι πλάνον· τί γὰρ ἐγὼ πλάνος, εἰ τὸν ἐμὸν τάφον ἄλλος ἀνορύσσει καὶ ταῖς ἐμαῖς ὕβρεσι τὸ σῶμα λυμαινόμενος ἐντροφᾷ; Κατ' ἐκείνων [177] οὖν αἰτεῖν ἔδει στρατιώτας ἀλλὰ μὴ τὸν φρουρούμενον τάφῳ δευτέρᾳ καθυβρίζειν φρουρᾷ, ἐκείνους ἀπείργειν τῆς ὁρμῆς ἀλλ' οὐ τὸν μηδὲν ἀδικοῦντα συκοφαντεῖν. Σὺ δὲ τί ποιεῖς; οὓς μὲν εἰς κλοπὴν ἐξαίρεις ἀφυλάκτους ἑᾶς, ὃν δὲ γῆ καὶ λίθος ἔχει κατ' ἐκείνου πάλιν φονᾶς, ἐνέδρας καὶ λόχους ἐφιστάς. Εἴτα τί πεφόβησαι τὴν κλοπὴν; ἵνα μή, φησί, κλέψωσιν αὐτὸν οἱ μαθηταὶ καὶ εἴπωσιν ὅτι Ἠγέρθη ἀπὸ τῶν νεκρῶν· πότε γὰρ τις ὥφθη νεκρὸς ἀνάστασιν αὐτουργῶν ἢν' εὐχερὲς εἴη, μὴ γεγεννημένου³¹⁾, τοῦτο πλάττεσθαι τοῖς μαθηταῖς; ἢ πῶς ἀκόλουθον ἦν κλοπὴν ἐξεργασαμένου,

πράγμα τολμηρόν, ἐπὶ τὸ φημίσαι τὴν ἀνάστασιν ἄπιστον ἔργον καὶ τετελεσμένον ἀνθρώποις δραμεῖν; κατηγορούντων ἂν εἴη τοῦτο σφῶν αὐτῶν τὴν κλοπὴν, ἀλλ' οὐ φευγόντων τὴν διαβολὴν· οἷς γὰρ ἀπίθανον ἐπλάττοντο τὴν ἀπολογίαν, βεβαίαν ἐποιοῦντο τὴν κατηγορίαν· πράξιν μὲν γάρ τις ἔκθεσμον ἐπιτελῶν καὶ φυγεῖν τὴν ὑπόληψιν ζητῶν πιθανὴν τινα καὶ δυνατὴν ἑαυτῷ προκαταβάλλεται τὴν ἀποστροφὴν, τὸ δὲ κλέψαι σῶμα νεκρὸν, ἐγηγέρθαι δὲ τοῦτο λογοποιεῖν³²) ἐχθρῶν ἂν εἴη, ἀλλ' οὐ μαθητῶν, ἐπίδηλος χλευασμὸς καὶ τῆς τοῦ κλαπέντος ὕβρεως κατεντρυφώντων³³) ἀφειδῶς. Οὐκ ἄρα τούτων ἐπεφόβησο τὴν κλοπὴν οὐδ' ὅτι κλέψαντες ἀνάστασιν ἀναπλάσουσιν³⁴), ἀλλὰ τὰ ῥήματά σε τοῦ σταυρωθέντος ἐστρόβει καὶ ἐτάραττε τὴν ψυχὴν καὶ τὴν ἀνάστασιν ὥσπερ ἐν ὀφθαλμοῖς βλέπειν ἐποίει καὶ διὰ τοῦτο ταύτης οὐκ ἀφίστασο, δραματουργῶν οὐ τραγικὸν οὐδὲ κωμικὸν ἀλλ' ὡς ἀληθῶς δράμα Ἰουδαϊκόν, δράμα Φαρισαϊκόν καὶ τῆς προφητοκτόνου σκηνῆς ἄξιον καὶ στρατιώτας καὶ κλεῖθρα καὶ σφραγίδας καὶ φύλακας τῷ κειμένῳ νεκρῷ περιστὰς ἵνα τὴν κλοπὴν, ἧς αὐτὸς ἀρχιτέκτων ἐγένου, σαυτὸν ἐκκλέπτων λάθης μηχανορραφῶν. Κλέπτει δέ τις σῶμα νεκρὸν τῶν φίλων ἢ τῶν ἐχθρῶν· ἀλλ' εἰ μὲν τῶν ἐχθρῶν, σὸν ἔργον μοι λέγεις καὶ τῆς σῆς πλάνης τόλμημα· [178] τί οὖν κλέπτεις; ἢ ἵνα εἴπωσιν οἱ μαθηταὶ ὅτι ἠγέρθη ἀπὸ τῶν νεκρῶν; εἰ δὲ τῶν φίλων, πῶς γυμνόν; τί γὰρ ἐχρῆν ἐξυβρίζειν γυμνοῦντα καὶ ἀσχημονοῦντα τὸν νεκρὸν, ὃν ἐχρῆν εἰ μὴ τι ἄλλο τιμῶντα ἀλλά γε τὴν ὁσίαν ποιοῦντα καὶ τὸν κοινὸν τῶν ἀνθρώπων εὐλαβούμενον νόμον μὴδ' ἀνακαλύπτειν ὅλως ἄρτι σῶμα γῇ παραδοθέν; Καὶ κλέπτει δέ τις, ἵνα τί γένηται; ἵνα εἴπωσι, φησὶν, οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ ὅτι ἠγέρθη ἀπὸ τῶν νεκρῶν· σφόδρα γάρ, ὡς ἔοικεν, ἡ ἀνάστασις πρᾶγμα πιθανὸν ἦ, καὶ ῥᾶστον πραχθῆναι καὶ πολλοῖς ἐμπροσθεν ἐκτετελεσμένον, ἵνα κλέπτοντες ἐπὶ ταύτην τὴν αἰτίαν εὐπαράδεκτον καὶ οὐδ' ἀμφισβητήσιμον οὔσαν καταφύγωσι· πολὺ δ' ἂν εἴη ῥᾶον κλέπτοντας λέγειν, εἰ πλάττειν ἔμελλον αἰτίαν, ὑπὸ τῆς γῆς αὐτοῦ τὸ σῶμα καταπεπόσθαι ἢ πρὸς μὴ γεγεννημένην καταφεύγειν ἔγερσιν. Οὐκ οὐκ ἦν σοι φόβος τούτου ἵνα μὴ κλέπτοντες εἴπωσιν ὅτι ἠγέρθη ἀπὸ τῶν νεκρῶν, ἀλλὰ τὰς τῶν προφητῶν φωνὰς ἐδεδίεις ὥς ἐκὼν καὶ τῷ φόνῳ μεθύων ἐπὶ σῷ κακῷ παρέτρεχες, τρανῶς προαναφωνούσας καὶ τὴν σὴν μαιφονίαν καὶ τὴν τοῦ σωτῆρος ἐπιθειαζούσας ἀνάστασιν. Ἐδεδίεις ταῦτα· εἶδες ἐπὶ τῷ δεσποτικῷ πάθει τὴν κτίσιν πᾶσαν ἐπιστυγνάζουσαν καὶ τρέμουσαν τὴν γῆν· ἐφόβει σε ταῦτα καὶ ὑπέθραττε, κἂν ἀτέραμνός τις καὶ ἀναίσθητος ἐφιλονείκεις εἶναι· ταῦτά σου παρεμπίπτοντα καὶ συνιόντα σχολαζούση τῇ μνήμῃ καὶ ἄκοντα παρσκευάζε τὴν ἀνάστασιν ὑφορᾶσθαι· διὰ τοῦτο προλαμβάνεις καὶ κακουργεῖς καὶ τὴν κλοπὴν προφημίζεις, ἵνα, ὅταν ἡ ἀνάστασις γένηται, ἔχῃς³⁵) καταφυγὴν ἀθλίαν τὴν σοὶ προκλαπέισαν κλοπὴν, «Ἐκλάπη»! Τί οὖν οὐκ ἐπ' αὐτοφώρῳ τοὺς τοιχωρύχους λαβὼν πρὸς Πιλάτον ἄγεις; φρουρὰν γὰρ εἶχες τοῦ τάφου λόχον στρατιωτικόν, ἄλλως τε καὶ τὴν κλοπὴν αὐτὴν γενησομένην, ὅς

γε καὶ προλέγεις, οὐκ ἡγνόμενος. Τίνες δὲ τῶν μαθητῶν οἱ σεσυληκότες; ποῦ μετέθεντο τὸ κλαπέν; [179] τί δὲ καὶ κλέπτοντες ἐπεχείρουν λύειν τὰ θρόνια καὶ τῆς κεφαλῆς ἀφαιρεῖσθαι τὸ σουδάριον, μάλιστα γὰρ σμύρνη καὶ ἀλόη συμπεπιεσμένα, ὃ καὶ ἐπ' ἐρημίας καὶ ἡσυχίας καὶ μηδὲν δεινὸν ὑφορώμενος μηδὲ φυλάσσοντας στρατιώτας ὀρρωδῶν, συγκεκολλημένων καὶ συνεπτυγμένων ὄντων τῶν ἐνταφίων τῷ τῆς σμύρνης καὶ ἀλόης σμήγματι,³⁶⁾ οὐκ ἂν τις ῥαδίως ἐξεργάσαιτο³⁷⁾ οὐδὲ τοῦ σώματος διασπάσειε ταῦτα; Ἀλλ' ἐκλάπη· ἄρα πρὸς τὴν τῶν κλαπέντων σαυτὸν καθέστηκας³⁸⁾ ζήτησιν; ἄρα κολάζεις τῆς ἀμελείας τοὺς φύλακας; οὐ μὲν οὖν τούτων οὐδὲν οὐ ποιεῖς, πολλοῦ γε καὶ δεῖ· οὐδὲ γὰρ οὐδ' ἦν τις ὁ τὸν τάφον ἀνορύσσων καὶ συλῶν τὸ σῶμα, ἀλλ' αὐτὸς εἷς,³⁹⁾ εἴπερ τις ἦν, κλέπτης, αὐτὸς συκοφάντης, αὐτὸς μήνυτρα εἰσπράττων παρὰ τῶν εὐθησετέρων ἢ δυσσεβεστάτων τὴν ἀπιστίαν τῆς ἀναστάσεως, αὐτὸς ἐπὶ τούτῳ κριτῆς ἡσυχάζων, ὁ φιλοπράγμων καὶ λάλος μηδὲ φωνὴν προϊέμενος. Διὰ τοῦτο σιγᾶς ἐπὶ τούτῳ καὶ οὐδὲν σοι μέλει τῶν ἐπὶ τῇ κλοπῇ κειμένων νόμων οὐδέ γε τῆς ἄλλης ἐξετάσεως, ἀλλ', ὅπερ ἐβούλου, πάσῃ μηχανῇ καὶ χρήμασι τῆς ἀληθοῦς ἀναστάσεως κατασκευάσας τὴν κλοπὴν ἠρκέσθης τῷ ψευδολογήματι, ὥσπερ ἐρμαίῳ τινὶ [τῇ]⁴⁰⁾ τῶν στρατιωτῶν φιλαργυρία περιτυχὼν καὶ χάριν ἔχων εἴ τις μηδ' ἀναπυνθάνεται πῶς γέγονεν ἢ παρὰ τίνων ἢ κλοπῇ. Καίτοι κακεῖνο συνορᾶν ἐχρῆν, ὡς οὐκ ἂν οὐδενὶ τῶν νοῦν ἐχόντων οὔτε τὸ κλέψαι οὔτε τὸ φημίσαι τὴν ἔγερσιν τοὺς μαθητάς⁴¹⁾ πίστιν ὅλως παρέχεται· φημίσουσι γὰρ κατὰ σὲ μὴ γεγεννημένην τὴν ἔγερσιν· πῶς τὸν ἐγηγερμένον ἐπιδείξουσιν; ἔλεγχος δὲ τῆς φήμης ἄμαχος⁴²⁾ τὸ μηδαμοῦ φανῆναι τὸν φημιζόμενον· μὴ δεικνύντες δὲ πῶς οὐ μαίνεσθαι δόξουσι καὶ γέλωτος προκεῖσθαι πᾶσι καὶ χλεύην ποιεῖσθαι τὴν διδασκαλίαν; οἷς⁴³⁾ γὰρ τις ἂν ῥαδίως διελέγχεται μὴ γεγεννημένα πλάττει, οὗτος τὸν ὑπὲρ οὗ ταῦτα πράττει καὶ τῆς ἀληθοῦς δόξης καὶ τῶν ὑπεργμένων ἔργων ἀφρόνως στερίσκει. Εἰ γὰρ, καὶ πολλοῖς πολλάκις μετὰ τὴν ἐκ νεκρῶν ἔγερσιν τοῦ σωτῆρος ὁραθέντος καὶ πολλῶν σωμάτων ἁγίων πολλοῖς ἐμφανισθέντων [180] καὶ τῶν ἀγγέλων τῷ τάφῳ προκαθημένων καὶ τηλικούτων καὶ τοσούτων τερατουργουμένων, τὸ τῆς κλοπῆς ὑμεῖς ψεῦδος τῆς ἀληθείας μᾶλλον διαδοθῆναι κατηγωνίσασθε («Ἐφημίσθη γὰρ ὁ λόγος οὗτος παρ' Ἰουδαίοις μέχρι τῆς σήμερον ἡμέρας»)· εἰ μὴ λαμπρὰ καὶ περιφανὴς καὶ πᾶσιν ἔργοις ἢ τοῦ Χριστοῦ καὶ σωτῆρος ἡμῶν ἀνάστασις διεπέπρακτο, μνημάτων κενουμένων, πολλῶν νεκρῶν αὐτοκηρύκων τῆς σφῶν ἀναστάσεως γεγεννημένων, ἀγγέλων ταῦτα διαμαρτυρομένων, αὐτοῦ δὲ τοῦ δεσπότου κατὰ διαφόρους καιροὺς καὶ τόπους διαφόροις ἐπιφαινομένου· εἰ μὴ τούτοις ἅπασιν ἡ ἀνάστασις ἐβεβαιουῖτό τε καὶ ἐκρατύνετο, πῶς ἂν τις ἐτόλμα λέγειν τοῖς μαθηταῖς ἐγηγέρθαι τὸν διδάσκαλον, ἀλλ' οὐχὶ καὶ αὐτὸς ἂν, καὶ λεγόντων ἄλλων, ὑπ' αἰσχύνης κατεδύετο τὸ τοῦ λόγου παράδοξον δυσωπούμενος; Ἡ μέντοι γε τῶν ὁραθέντων ἀψευδεστάτη⁴⁴⁾ κατάληψις καὶ τὸ ἐναργὲς καὶ ἀναμφίβολον

τῆς ἐγέρσεως, ταῦτα τοὺς μαθητὰς θάρσους ἐπλήρωσε καὶ δυνάμει τῶν ἀκριβῶς αὐτοῖς ἐγνωσμένων διδασκάλους γενέσθαι καὶ κήρυκας· τί γὰρ ἂν τις ἄλλο, καὶ μύθους πλάττειν ἐγγεγυμνασμένος, ἀναπλάσειεν ἢ πρὸς ἀναισχυντίαν ψεύδους τὴν γλῶσσαν ὀπλίσας αἰτιάσαιτο εἰ μὴ τῶν ὁραθέντων αὐτοῖς καὶ εἰς βεβαίαν γνῶσιν ἀχθέντων τὸ ἀμετάπειστον; ⁴⁵⁾ Οἱ γάρ, ἐπεὶ συνείληπτο καὶ σταυρὸς ἐπήγνυτο, τὸν διδάσκαλον καταλιπόντες καὶ τῷ προσδοκηθέντι φόβῳ πάντα ῥίψαντες ὅσα τε τῶν σημείων εἶδον καὶ ὅσα διδάσκοντος ἤκουον ὅσα τε αὐτοῖς χορηγουμένης ⁴⁶⁾ ἐκεῖθεν ἑτερατουργεῖτο τῆς χάριτος, οἱ ταῦτα πάντα ⁴⁷⁾ φόβων, ἐλπίδων λαθόμενοι, πῶς ἂν οὗτοι νεκρὸν πιστωθέντες εἶναι καὶ μὴ τὸ μέγα τῆς ἀναστάσεως μυστήριον αὐτουργήσαντα ἢ τὸ παραυτίκα κηρύσσειν ἐδυναμώθησαν (τί γὰρ δεῖ λέγειν ὡς κλέπτειν διανοήθησαν;) ἢ τὸν ἅπαντα βίον τοὺς ὑπὲρ τῆς εἰς αὐτὸν ὁμολογίας καὶ πίστεως σὺν χαρᾷ πολλῇ καὶ προθυμίᾳ θανάτους ⁴⁸⁾ ἐδέχοντο; Οὕτως οὐκ ἔστι τοῖς ἐπηρεάζουσι τὴν ἀνάστασιν ἐφ' ᾧ τῶν ἐλέγχων [181] τὸ ἀναπόδραστον διαδράσαντες, τὸ μὴ οὐχὶ λυσσᾶν αὐτοὺς καὶ μαίνεσθαι καὶ συκοφαντεῖν, τὴν ἀναχώρησιν ἔξουσιν.

§ 6. Ἀλλὰ περὶ μὲν τούτων ἐπὶ καιροῦ μᾶλλον ἢ οἰκεία δηλώσει διάληψις. Ἐμὲ δὲ τοῦ τάφου καὶ τῆς ταφῆς τὸ παράδοξον πρὸς ἑαυτὸν μεθέλκει πάλιν καὶ ἐπιστρέφεται, πῶς ἐνταφίσις τὸ σῶμα περιελλίσσεται ὁ τὸν οὐράνιον ἐξαπλώσας πόλον εἰς θαῦμα πολυύμνητον, πῶς ἢ πάντων ζωὴ καὶ ἀνάστασις θανάτου νόμοις ὑπηρετήσατο, εἰ καὶ τὸ κράτος αὐτῶν ἐν τῇ οἰκείᾳ σαρκὶ παρελύσατο, πῶς νεκρῶν ὁμόσκηνος γίνεται ὁ τῷ πατρὶ πρὸ αἰώνων ὑπάρχων ὁμόθρονος ⁴⁹⁾. Ἀλλ' ὧ τῶν δεσποτικῶν περὶ ἐμὲ χαρίτων, ὧ τῆς τοῦ νεκρωθέντος δυνάμεως, ὧ τάφος τῶν κένωσις καὶ Ἄδου καθαίρεσις καὶ θανάτου νέκρωσις καὶ τῆς ἐμῆς ἀναστάσεως πολυύμνητος θάλαμος! Παστὰς μὲν ἢ τῆς κοσμογονίας γάμον ὦδινε καὶ παίδων ἐλπίδας ἔτρεφε καὶ τοῦ ἀνθρωπίνου γένους τοὺς γεωργοὺς ἐθαλάμειεν, ἀλλὰ καὶ λύπας εἶχεν ὑποφουμένας καὶ θάνατον παραπεπηγότα δι' ὧν τὸ τῆς ζωῆς ἄνθος ἐβασκαίνετο καὶ τὴν εὐδαιμονίαν ἀμφίβολον ἦν πολιτεύεσθαι· ἢ δὲ τοῦ τάφου παστὰς, αὐτὸν ἡμῶν τὸν τεχνίτην καὶ τῆς ἀναπλάσεως καὶ τῆς πλάσεως θαλαμεύουσα, οὐ παίδων ῥίζας προβάλλεται ταχὺ μαραινομένας τοῖς βλαστήμασιν οὐδὲ θανάτῳ κοπτομένην ζώην καὶ βίον μνηστεύεται, ἀλλὰ παρθενίαν μὲν τῇ ἀνθρωπίνῃ φύσει νυμφεύεται, πρᾶξιν ἀγγέλων ἐπὶ γῆς διδοῦσα παρρησιάζεσθαι, καὶ τοῖς προγόνοις, οἳ τὴν δεσποτικὴν εἰκόνα τοῖς πάθεσι συγκατέχωσαν ⁵⁰⁾, τὸ νυμφικὸν ἐκεῖνο καὶ ἀρχαῖον κάλλος ἀποκαθίστησιν, ἄλυπον δὲ καὶ ἀταλαίπωρον πολιτείαν εἰς κλῆρον τοῖς ἀνθρώποις ἀνιερῶσασα τὸ τῆς ἀθανασίας δῶρον παθῶν καὶ φθορᾶς ὑψηλότερον ἀπειργάσατο. Καὶ κιβωτὸς μὲν ἢ τοῦ Νῶε, τοῦ κοινοῦ ῥυέντος ἐκ τῶν οὐρανίων πηγῶν ναυαγίου, σπέρμα δευτέρου κόσμου διέσωσε τοὺς ἐμπλέοντας, εἰς ἀλγεινῶν μέντοι δευτέραν ⁵¹⁾ πεῖραν, τῶν ἐν βίῳ κακῶν, συντηρήσασα· ἢ δὲ [182] σωσίκοσμος αὕτη καὶ τοῦ δεσποτικοῦ σώματος

κιβωτός, τὸν τῆς ζωῆς ταμίαν καὶ τῆς εὐφροσύνης χορηγὸν θησαυρί-
 σασα, τῆς τῶν ψυχῶν μὲν πανωλεθρίας⁵²⁾ ἀνωτέρω κουφίζουσα διασώζει
 τὸ ἀνθρώπινον, τοὺς νεκροὺς τῶν τάφων κενώσασα ἀκένωτον τὴν χάριν
 προχέει τῆς ἀναστάσεως καὶ πρὸς τὴν τῶν οὐρανῶν βασιλείαν διαπορ-
 θμεύουσα δευτέρων κακῶν ἀπειράτους διὰ παντὸς συνέχει φυλάττουσα.
 Εἶχε καὶ ἡ τῷ Μωσεῖ κατασκευασθεῖσα σκηνὴ στάμνον καὶ μάννα καὶ
 λυχνίαν καὶ τράπεζαν καὶ πλαξὶ λιθίναις διαγεγλυμμένα τῆς νομοθε-
 σίας τὰ λόγια· ἡ δὲ ζωοδόχος αὕτη καὶ θεία σκηνὴ οὐ σκιάς καὶ τύ-
 πους τῆς νομικῆς λατρείας σεμνολογεῖται τὰ σύμβολα, ἀλλ' αὐτῷ τῷ
 νομοθέτῃ καὶ κοινῷ δεσπότῃ πρὸς ταφὴν τριήμερον ὑπουργήσασα τὸ τῆς
 χάριτος θεῖον καὶ μέγα μυστήριον ἀπεκάλυψεν εἰς πάντα τῆς οἰκουμέ-
 νης τὰ πέρατα, αὕτη μὴ κινουμένη τὴν εὐσέβειαν ἐξαπλώσασα· αὕτη καὶ
 τὸν θησαυρὸν οὐκ ἔχει (ἐξανέστη γὰρ ὡς ἡβουλῆθη) καὶ τοῦ πλούτου
 τῶν χαρίτων οὐκ ἐξεκενώθη· τὴν χορηγίαν γὰρ τῶν θαυμάτων ἀνεξάν-
 τλητον φυλάττει· καὶ πάθη γὰρ θεραπεύει καὶ νόσους ἐλαύνει καὶ δαί-
 μονας φυγαδεύει καὶ ψυχὰς ἀγιάζει καὶ τῶν Ἰουδαίων τὴν ἀπόνοιαν
 θριαμβεύει καὶ τοῦ δεσπότου τὴν ἀνάστασιν τοῖς ὀρωμένοις συμβόλοις
 κηρύσσει καὶ τῆς περὶ ἡμᾶς αὐτοῦ φιλανθρωπίας τὴν ἄβυσσον ὑπογρά-
 φει. Θαυμαστὴ μὲν τις ἦν καὶ ἡ ἐν Βηθλεὲμ φάτνη τὸν ἐμὸν δεσπότην
 ἄρτι τῶν παρθενικῶν λαγόνων προκύψαντα καὶ τῷ ἀνθρωπίνῳ βίῳ παρα-
 γεγονότα βρεφοπρεπῶς ὑποδεχομένη σπαργανούμενον· ἀλλὰ πολὺ μεῖ-
 ζον⁵³⁾ καὶ ταύτης ὁ τάφος τὸ θαῦμα προβάλλεται· ἐκεῖ μὲν γὰρ τῆς
 κατὰ Χριστὸν οἰκονομίας ἀρχὴν ἐλάμβανε τὸ μυστήριον, ἥδη παρακα-
 λυπτομένης τῷ σαρκίῳ τῆς θεότητος, ἐνταῦθα δὲ τὸ πέρας τελεσιουρ-
 γεῖται καὶ τῆς θεϊκῆς ἐπιδημίας ἡ ἐμὴ τελείωσις καὶ ἡ ἀνάπλασις ὁ
 σκοπὸς ἐξανύεται, λαμπρὸν ἀπαστραπτούσης καὶ καταυγαζούσης πάντα
 τῆς ἀστραπῆς τῆς θεότητος. Κάκει μὲν ἐξ ἀνατολῶν τῷ γεννηθέντι
 [183] μάγοι δῶρα φέρουσιν, ἐνταῦθα δὲ τῷ ἐκ νεκρῶν ἐγερθέντι ἐξ
 ἀνατολῶν καὶ δυσμῶν καὶ τῶν ἄλλων περάτων τῆς οἰκουμένης λαοί,
 φυλαί, γλῶσσαι καὶ ἡλικία πᾶσα οὐ σμύρναν καὶ λίβανον καὶ χρυσόν,
 τῆς ἀψύχου γῆς τὰς γονάς, προσκομίζουσιν, ἀλλ' αὐτὰ τὰ σώματα καὶ
 ψυχὰς μυριπνοούσας τὴν πίστιν καὶ χρυσοφορούσας τὴν εὐσέβειαν ὡς
 παμβασιλεῖ καὶ ποιητῇ τῶν ὅλων ἐγχειρίζουσιν. Ἀγγέλων ἦσαν ὑπὲρ
 τῆς φάτνης ὥδαί μουσουργούμεναι, ἀγγέλων δὲ καὶ τῷ τάφῳ παρουσίαι
 καταπλήττουσαι· κάκει μὲν τὴν τοῦ τεχθέντος ὥσπερ ὑποσημαίνοντες
 συγκατάβασιν τῷ ἐν ὑψίστοις Θεῷ δόξαν καὶ τὴν ἐπὶ γῆς εἰρήνην καὶ
 τὴν ἐν ἀνθρώποις εὐδοκίαν τοῖς μέλεσιν ἀνεκρούοντο, ἐνταῦθα δὲ δια-
 πρυσία καὶ λαμπρὰ τῇ φωνῇ καὶ χωρὶς τινος παραπετάσματος καὶ αἰ-
 νίγματος τὴν ἐξουσίαν τοῦ ἀναστάντος ἀποσαλπίζουσιν «Οὐκ ἔστιν ὧδε»
 διακεκραγότες καὶ λέγοντες «ἡγέρθη γὰρ καθὼς εἶπε· [εἶπατε]⁵⁴⁾ τοῖς
 μαθηταῖς αὐτοῦ ὅτι ἡγέρθη ἀπὸ τῶν νεκρῶν» καὶ «Μὴ ἐκθαμβεῖσθε·
 Ἰησοῦν ζητεῖτε τὸν Ναζαρηνὸν τὸν ἐσταυρωμένον· ἡγέρθη, οὐκ ἔστιν
 ὧδε· ἴδε ὁ τόπος ὅπου ἔθηκαν αὐτὸν» καὶ «Τί ζητεῖτε τὸν ζῶντα μετὰ

τῶν νεκρῶν; οὐκ ἔστιν ὧδε ἀλλ' ἠγέρθη»· εἶτα καὶ αὐτὸς ὁ δεσπότης καὶ τῆς ἀναστάσεως αὐτουργὸς «Γύναι τί κλαίεις; τίνα ζητεῖς; πορεύου πρὸς τοὺς ἀδελφούς μου καὶ εἰπὲ αὐτοῖς, Ἀναβαίνω πρὸς τὸν πατέρα μου καὶ πατέρα ὑμῶν καὶ Θεὸν μου καὶ Θεὸν ὑμῶν» καὶ «Ἐδόθη μοι πᾶσα ἐξουσία ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ γῆς».

§ 7. Τούτῳ τῷ δι' ἡμᾶς ἀνθρωπισθέντι καὶ ὑπὲρ ἡμῶν ταφέντι καὶ τῆς παλαιᾶς τοῦ Ἰδοῦ τυραννίδος ἡμᾶς ἀπαλλάξαντι καὶ ἡμεῖς προθύμως ἐκ νεκρῶν ἀνισταμένῳ καὶ τὸ κατὰ πάντων κράτος ἀναδησαμένῳ τὰ ἐπινίκια δωρηφορήσωμεν⁵⁵), οἱ πλούτῳ κομῶντες τὴν τῶν πενήτων θεραπείαν καὶ παράκλησιν, οἱ πενία πιεζόμενοι τὴν ὑπομονὴν καὶ τὴν εὐχαριστίαν, οἱ ἐν ταῖς ἀρχαῖς καὶ ταῖς δυναστείαις τὸ φεῖδεσθαι τῶν ἀλλοτρίων, τὸ τῶν ἀδικουμένων προϊστασθαι καὶ πράως ἄρχειν [184] τῶν ὑπηκόων ὡς ὁμοφύλων ἀλλὰ μὴ σοβαρῶς ὡς ἐκφύλων κατεπαίρεσθαι, ἵν' ὡς ἀληθῶς ὑπὸ Θεοῦ τεταγμένας ταύτας καὶ δεδωρημένας ὑμῖν καὶ αὐτοὶ συνεπιδείξητε ἀλλὰ μὴ τὰς τῶν πολλῶν γλώσσας, δι' ὧν ὑμῖν εἰς παρανομίαν αἱ πράξεις ἐλαύνουσι, κατὰ τοῦ πεποιηκότος⁵⁶) καὶ τὰς ἐξουσίας ὀρίσαντος καθοπλίζοιτε· οἱ ὑπ' ἀρχὴν ἀριθμούμενοι τὸ καλῶς καὶ ἡμέρως ἐπαγωνίζεσθαι ἄρχεσθαι⁵⁷), ἀλλὰ μὴ καταδαπανᾶν ἐθέλειν τῷ συνεχεῖ τῆς ἀταξίας τῶν ἐφεστηκότων τὸ μακρόθυμον, ἀφορμὴν⁵⁸) ῥαθυμίας τὴν φιλανθρωπίαν ἀφρόνως ποιοῦμενοι· οἱ τὸν τοῦ γάμου ζυγὸν ἔτι ἔλκοντες τὴν ἐν τῷ καλῷ συμφωνίαν καὶ σεμνότητα· οὕτω γὰρ ὁ γάμος τὸ τίμιον διασώζει· οἱ ταύτης τῆς ἡδυπαθοῦς διαζυγέντες ἀνάγκης, ὥσπερ ἐπιμόχθου⁵⁹) τινὸς διαλυθέντες δουλείας, πρὸς τὸν τῆς σωφροσύνης δρόμον ἰθύνεσθε· οἱ τούτων κρείσσους γενόμενοι τὴν ἐν ἐλέῳ παρθενίαν καὶ ταπεινῷ τῷ φρονήματι, ἵνα καὶ τοῦ⁶⁰) φρόνιμοι κριθῇναι μὴ ἀμοιρήσητε καὶ ἡ λαμπὰς μηδαμῶς εἴη παρενοχλουμένη⁶¹) τῷ πνεύματι τῆς οἰήσεως· οἱ ἱερεῖς καὶ ποιμένες τὴν ἄγρυπνον ἐπιστάσιαν τοῦ ποιμνίου καὶ τὸ τύπον ἑαυτοῦς τοῖς ποιματινομένοις προτιθέναι καὶ πλέον ἔλκειν πρὸς τὴν ἀρετὴν τῇ μιμήσει ἢ τῇ ἀπὸ τῶν λόγων παραινέσει· οἱ ποιματινόμενοι τὴν ὑπακοὴν καὶ εὐπείθειαν, Παύλῳ πείθεσθε⁶²) διαμαρτυρομένῳ καὶ λέγοντι «Πείθεσθε τοῖς ἡγουμένοις ὑμῶν⁶³) καὶ ὑπείχετε· αὐτοὶ γὰρ ἄγρυπνοῦσιν», οὕτω γὰρ θαρρῶ λέγειν Ἀγρυπνοῦμεν, «ὑπὲρ τῶν ψυχῶν ὑμῶν». Πάντως δὲ πάντες τὴν πρὸς ἀλλήλους ἀγάπην καὶ τὴν πρὸς αὐτὸν ἀδίστακτον πίστιν καὶ εὐσέβειαν καρποφορήσωμεν, ὧν χωρὶς οὔτ' ἂν εἰς μαθητὰς ἀλλ' οὐδ' εἰς ὑπηρέτας ἢ θεράποντας ἐγγράφεισθαι δυνηθείημεν. Ὁ δὲ τὸν Ἰδοὺν σκυλεύσας καὶ τὸν θάνατον νεκρώσας καὶ ἡμᾶς αὐτῷ συναναστήσας Χριστὸς ὁ Θεὸς ἡμῶν ὃν ἀντ' αὐτοῦ τῶν ἐπὶ γῆς βασιλεύειν ἐδωρήσατο ἔτι μᾶλλον λαμπρύνων τῇ εὐσεβείᾳ καὶ τοῖς ἄλλοις κατορθώμασιν ἄξιον καὶ τῆς ἐπουρανίου βασιλείας ἀναδείξειε, μεθ' οὗ καὶ [185] ἡμᾶς ἅπαντας πρεσβείαις τῆς ὑπεραγίας δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου καὶ πάντων τῶν ἁγίων. Ἀμήν.

σώζειν

Κριτικὸν σημείωμα. 1) ὁ κῶδιξ προστάματι. — 2) τρο-
μάσουσα. — 3) γραπτέον κενούται? — 4) δν] sc. σκοπόν, τὸ
ἀπαλλάσσεσθαι. — 5) ὄξους. — 6) πανολεθρίαν. — 7) γέ-
γραπται ἐν τῇ ᾧα τοῦ κώδικος τὸ Γνω(μικὸν) καὶ σχῆμα ἀπλοῦν
χειρὸς δακτυλοδεικτούσης. — 8) ἔτρεφε. — 9) Ἡλιακάς. —
10) πανολεθρίας. — 11) αὐτὸ [τὸ] βᾶθος? — 12) ἀνί-
σχοι. — 13) χεὶρ δεικνῦσα. — 14) ἐξαψαμένων. — 15) γενό-
μενος. — 16) ἀριμαθίας. — 17) ὑπήγαγον? — 18) χεῖρ.
19) εἰκονίσει. — 20) χαροπός? — 21) ἀνεπτύσετο. —
22) ἐξερρύη ῥῆμάτι? — 23) σμύρνη καὶ ἄλότη? — 24) ὄχ. —
25) τούτου? — 26) κολαφήσεις. — 27) ἀκροθήνεια. —
28) μεμνεῖσθαι. — 29) ὅλως μεθ' ὑπεργεγραμμένου τοῦ ο γράμ-
ματος. — 30) λέλέγοντες. — 31) γεγεννημένον? — 32)
λογοποιῶν. — 33) κατ' ἐντροφόντων. — 34) ἀναπλάσ-
σουσιν. — 35) ἔχεις. — 36) σμίγματι. — 37) ἐξεργά-
σατο. — 38) κατέστησας? — 39) ἦς? — 40) λείπει τὸ
τῇ. — 41) τοῖς μαθηταῖς. — 42) ἄχαμιος. — 43) ἐν τῇ ᾧα
Γνω(μικόν). — 44) ἀψευδέστατος. — 45) ἀμετάπιστον.
46) χορηγούμενος. — 47) ἐξερρύη μετοχήτις. — 48) θανά-
του. — 49) ὁ θρόνος. ὕπερθεν δὲ τοῦ θ γεγραμμένα τὰ μό. —
50) συγκατέχουσιν. — 51) δευτέρων? — 52) πανολε-
θρίας. — 53) μείζων. — 54) λείπει ἢ λέξις. — 55) δωρο-
φορήσωμεν? — 56) ποιηκότος. — 57) ἄρχεσθε. —
58) ἀφορμή. — 59) ἐπὶ μόχθου. — 60) τό. — 61) παρε-
νοχλομένη. — 62) πειθόμενοι? — 63) ἡμῶν.

B'.

Χαρίεις οὐχ ᾔττον ἢ δεινὸς συγγραφεὺς γνωρίζεται ὁ Φώτιος καὶ ἐκ τῶν ἐπιστολῶν, ἐκδεδομέναι δὲ τοῦ ἀνδρὸς ἐπιστολαὶ μέχρι τοῦ 1896 ἔτους ἦσαν 263 (Krumbacher σελ. 521). Ταύταις ἔτει 1896 προσέ-
θηκεν 18 ἄλλας φιλότιμος λόγιος, ἀγαθῇ τύχῃ Ἑλλήν καὶ οὗτος ὢν καὶ δὴ καὶ ἄλλως πολλοῦ ἀξίος τοῖς ἔργοις τοῦ πατριάρχου γενόμενος, ὁ κ. Ἀθανάσιος Παπαδόπουλος ὁ Κεραμεύς, ἀντιγράψας αὐτάς ἐκ τοῦ αὐτοῦ τῆς μονῆς τῶν Ἰβήρων κώδικος. «Θησαυρὸς» ἦν ἄρα ἀληθὴς ὁ προκείμενος κώδιξ, ὡς ἔτει 1859 ἐν τῷ πρώτῳ ἐσωφύλλῳ αὐτοῦ ἔγρα-
φεν ὁ Οὐσπένσκη.

Κριτικὰς καὶ ἄλλας παρατηρήσεις εἰς τὸ Κείμενον τῶν ἐπιστο-
λῶν τούτων ἐποιησάμεθα ἡμεῖς ὀλίγας μὲν καὶ συντόμους ἐν Byzant. Zeit-
schrift, ἐν τόμ. Ζ' (1898) σελ. 299—308, τὰς δ' αὐτάς καὶ πρὸς
αὐταῖς πολλὰς ἄλλας, διὰ μακρῶν ἐκτεθειμένας, ἐν τῇ Ἀ θ η ν ᾱ, ἐν τόμ.
ΙΑ' (1899) σελ. 302—354. Διατρέβοντες ἐφέτος ἐν τῇ μονῇ τῶν Ἰβήρων
ἀντεβάλομεν ταῖς ἡμέραις τοῦ Ἰουλίου 11 καὶ 12 πρὸς τὸν κώδικα τὸ
ὑπὸ τοῦ κ. Παπαδοπούλου ἐκδοθὲν Κείμενον τῶν ἐπιστολῶν, ὑποτοπή-
σαντες ὅτι ὁ ἐκδότης ἀνθρώπινα ἀμαρτῶν δὲν ἀνέγνω τὰ πάντα ἀσφα-
λῶς. Καὶ ἡ εἰκασία ἡμῶν δὲν ἠλέγχθη ἄστοχος οὕσα· ὁ κώδιξ 1) μὲν
ἐμπεδοῖ 8 διορθώσεις ἡμῶν, 2) δὲ ἔχει ὀρθὰς γραφὰς ἄλλας 27, ὧν
δύο ὁ ἐκδότης παρεμόρφωσε παραλιπὼν λέξεις τῶν χωρίων, 3) δὲ ἔχει
ἡμαρτημένας γραφὰς 17 καὶ ἀδιαφόρους 3.

1.

Σελ. 3,25 (ἐν ἐπιστολῇ 7): Εἰ καὶ τὸ δικαιότατα λέγειν ἔχω
πρὸς πάντας ἀνθρώπους οὐδὲ τὰ μέτρια ἔχειν ἐξελέγχομαι πρὸς σέ, τί
ἂν τις δρώῃ;

Ὁ κώδιξ «τὰ δικαιότατα» ἐμπεδῶν ἦν διόρθωσιν ἐποιησάμεθα
ἐν Byz. Zeitschr. σελ. 300 καὶ ἐν Ἀ θ η ν ᾱ σελ. 312, ἀνακαλέσαντες
εἰς τὸ κῦρος καὶ τὸ τοῦ κώδικος ἔχων δ ὁ ἐκδότης εἰς τὸ ἔχω μετ-
έβαλεν.

8,12 (ἐπιστ. 13): Τῷ ὑπὲρ τῆς σῆς θεοφρουρήτου ἐξουσίας
διακυβερνωμένῳ ἔθνει.

Ὁ κώδιξ ὑπὸ δ ἀποκατεστήσαμεν ἐν B.Z. σελ. 302 καὶ ἐν Ἀ θ.
σελ. 321.

12,22 (ἐπιστ. 16): Σαυτὸν ἱερὸν καὶ καλὸν παράδειγμα προτι-
θεῖς αὐτῷ εἰς τὴν τῶν νοουθετημένων παράκλησιν.

Ὁ ἐκδότης μετέγραψε (Addenda) νενουθετημένων, ἡμεῖς δὲ ἐν B.Z. σελ. 302 καὶ ἐν Ἀθ. σελ. 326 παρατηρήσαμεν ὅτι ὁ νοῦς διδάσκει τὸν ἐνεστώτα χρόνον νουθετούμενων, ὃν καὶ ἔχει ὁ κώδιξ.

19,13 (ἐπιστ. 20): Ὅσα περ ἱεραὶ πολιαὶ παίζειν οἶδεν καὶ νεανιεύεσθαι.

Ἐν τῷ κώδικι κεῖται τὸ ἱερά πολιὰ δ ἀποκατεστήσαμεν ἐν Ἀθ. σελ. 334.

25,24 (ἐπιστ. 21): Τῶν ἄλλων πλέον καὶ σφοδρότερον μισήσαντι τὴν στάσιν καὶ τὸ σχίσμα καὶ τὴν διένεκτον, ἐν ᾗ σε λοιπόντινες, οἱ συστασιῶται, ἀπεπήδησαν καὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν σπλάγχχνων τὸν ἔλεον ἐκζητῆσαι προκατέλαβον.

Ἀντὶ τῶν ἀδιανοήτων λοιπόντινες προτεινάμεν ἡμεῖς ἐν B.Z. σελ. 305 καὶ ἐν Ἀθ. σελ. 341 μίαν λέξιν τὴν λιπόντες, ἣν καὶ εὔρομεν κειμένην ἐν τῷ κώδικι (τὸ σφάλμα λοιπόντες ἐπηνώρθωσεν ὁ ἀντιγραφεὺς τοῦ κώδικος πληρώσας μέλανος τὸ πρῶτον ὁ γράμμα).

26,30: Οὐ δὲ χαρὰ ἐν οὐρανοῖς ἢ μετάνοια καὶ δὲ εὐφροσύνης ὑπόθεσις ταῖς ἄνω δυνάμεσι γίνεται, τούτῳ τις τῶν ὁμογενῶν μὴ λίαν ἐφηδόμενος πῶς οὐχὶ καὶ τὴν φύσιν ὕβρισε καὶ τὰς οὐρανίους τάξεις εἰς μῖσος ἐκίνησεν, ὃ τοῖς ἑτεροειδέσι παρασχεῖν εἰς ἔλεον ἔδραμεν τοῦτο παρὰ τῶν πλέον ὀφειλόντων τοῖς ὁμοφυέσι καθορώσας ἀφαιρούμενον;

Ὁ κώδιξ ἔδραμον (sc. αἱ οὐράνιοι τάξεις), ὃ ἐξ εἰκασίας εὔρομεν ἐν Ἀθ. σελ. 342. Ἐν τῇ ᾧα τοῦ κώδικος ταῖς λέξεσι «παρασχεῖν — καθορώσας» παράκεινται γεγραμμένα τὰ «χρ(υσοῦν), ὠρ(αῖον)».

29,27: Ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα μεγάλα κέντρα καὶ μεγάλας πληγὰς ἐνίησι τῇ τοῦ προσήκοντος ψυχῇ

Ἐν τῇ Ἀθηνᾶ σελ. 345 ἐγράψαμεν τάδε: «Δὲν εἶναι ἀνερμηνευτον τὸ προσήκοντος· ἀλλὰ πρῶτον μὲν καὶ παρ' αὐτοῖς τοῖς ποιηταῖς τὸ ῥῆμα προσήκω δὲν εἶναι λίαν σύνηθες ἐν τῇ ἐννοίᾳ τοῦ προσέρχομαι, δὲν πιστεύομεν δὲ ὅτι θὰ θελήσῃ τις νὰ ἐρμηνεύσῃ τὸ προσήκοντος διὰ τοῦ συγγενοῦς· δεύτερον δὲ ὁ Φώτιος ἐν τῇ πρὸς Παῦλον τὸν Θεσσαλονίκης μακροτάτῃ ἐπιστολῇ (ἣν εὐστοχώτατα ὁ Heisenberg ἀπέκάλυπεν ein Kabinetstück byzantinischer Diplomatie) μεταχειρίζεται τοσοῦτον σταθερῶς τὸ προσιέναι ῥῆμα, ὥστε πιθανώτατα γραπτέον καὶ ἐνταῦθα τὸ προσΙΟΝΤΟΣ» (ἀκολουθοῦσι 12 παραδείγματα).

Ὁ κώδιξ ἔχει τὸ προσιόντος σαφέστατα γεγραμμένον.

33,8: Τοὺς συνήθεις, οἷους ἀγνοεῖ διαδεχομένους τὴν ἐταιρίαν, τὸ ἀλλότριον, τοὺς φιλτάτους, ἵνα μὴ λέγω τὸ ἔχθιστον, ἀλλ' οὖν γε πάντως τὸ ὑπονοούμενον.

Τοῦ ἐκδότου παρατηρήσαντος ὅτι ὁ κῶδιξ ἔχει τὸ διαδέχον-
τας ἡμεῖς ἐν B.Z. σελ. 306 καὶ ἐν Ἀθηνᾶ σελ. 350 ἀποκατε-
στήσαμεν τὸ ὅλον ὅλως ἀδιανόητον χωρίον ὧδε: «Τοὺς συνήθεις οἱ
οὗς ἀγνοεῖ διαδέχονται, τὴν ἐταιρίαν τὸ ἀλλότριον (sc. διαδέ-
χεται), τοὺς φιλτάτους — τὸ ὑπονοούμενον» (sc. διαδέχεται).

Ὁ κῶδιξ ἐμπεδοῖ τὴν ἡμετέραν διόρθωσιν διαδέχονται.

2.

7,1 (ἐπιστ. 10): Εἰ δ' ἄνω καὶ κάτω πάντα τῷ βραδεῖ γεγό-
νασιν ἐγὼ μὲν οὐκ ἐρῶ οὐδ' ἀπαιτῶ δίκην, σοὶ δὲ λείπω τῷ πράξαντι
καὶ τούνομα θεῖναι, εἰ μὴ τι ἄλλο, μᾶλλον δὲ τὰ ὀνόματα τῆς πρά-
ξεως.

Ὁ ἐκδότης παρέλιπε τὸ δεύτερον τῷ.

7,7 (ἐπιστ. 11): Τὰ σταλέντα ἡμῖν ἐδεξάμην ἱερώσυνα. Καὶ εἰ
μὲν θεόγλωστος ἦν μοι ἡ φωνή, προύθηκα ἂν χρῆσαί σοι μᾶλλον ἢ
ἐπεύξασθαι τὰ ἀγαθὰ· ἐπεὶ δὲ χρησμοδεῖν οὐ θεόληπτος ἐγὼ —, εὐχὴν
ἐπεύχομαι σε τυχεῖν ὅσα ἂν εἴη τῶν ἐλπίδων οὐκ ἐλάττονα.

Παρελείφθη ἡ λέξις εὐχήν.

10,8 (ἐπιστ. 15): Προλαβεῖν γνώμην ἐνασχημονεῖν γνωρίμῳ
μέλλουσάν, τὴν αἰτίαν προαφελομένῳ.

Ὁ κῶδιξ μέλλουσάν, οὐχὶ μέλλουσης. Ἀλλὰ περὶ
τοῦ χωρίου ἐπιθι τὰ ἐν Ἀθ. σελ. 324.

10,13: Οὐδὲν ἀνεενδεέστερον, οἶμαι, μῦθον εἰσάγουσι τῷ
βίῳ ἢ κ. τ. λ.

Ἀντὶ τοῦ ἀνεενδεέστερον ἡμεῖς ἀνέγνωμεν ἐν τῷ κώδικι
τὸ ἀγενέστερον.

12,1 (ἐπιστ. 16): Μὴ μεθύσκεσθε οἴνῳ.

Οὕτως ὁ κῶδιξ, οὐχὶ μεθύσκεσθαι.

12,10: Κατολιγορεῖν.

Οὕτως ὁ κῶδιξ (κατωλιγορεῖν πρώτη γραφή), οὐχὶ κα-
ταλιγορεῖν.

17,23 (ἐπιστ. 19): Τὸν παρὰ τοῦ ἐξειλεγμένον καὶ
προκεκριμένον.

Πρὸ τῆς λέξεως καὶ φέρεται ἐν τῷ κώδικι ἡ λέξις τε.

18,18: Οὐκ ὀλιγωρίας οὐδὲ τῆς σῆς αἰτίας παροράματα.

Ὁ κῶδιξ αἰτήσεως.

19,7 (ἐπιστ. 20): Εἰ δὲ ὁ δεξάμενος οἷς ἐδοξάζετο ἤσθετο,
τῆς ἰδίας ἐπιεικείας ἔδωκε σημεῖον.

Ἐν τῷ κώδικι ἐδέξατο. Ὅτι δὲ ἤσθη μεταγραφτέον ἐδιδά-
ξαμεν ἐν Ἀθ. σελ. 334.

19,14: Αὐτὸς ὑμῖν καὶ τὸν τῆς ἀληθείας στοχασμόν, ἴσως
μὲν καὶ χωρὶς τῶν γραφέντων, παραστήσειεν.

Ὁ κῶδιξ στοχαστήν.

20,17 (ἐπιστ. 21): Καὶ τὴν τάξιν γὰρ ἔλιπε τῶν δυσμενῶν, ἣν ἐπλήρου, καὶ τὸν χορὸν τῆς ἐκκλησίας, ᾧ προσδραμεῖν ὠμολόγησε, διαπαίζει. Καὶ ἃ μὲν ἔλιπε, [πάντως] οὐκ ἔχει, ἃ δὲ προσλαβεῖν ἔδοξεν, ὁμοίως οὐκ ἔχει.

Ὑποσημειώσατο ὁ ἐκδότης τάδε: «Post ἔλιπε codex locum habet vacuum, quem ego v. πάντως supplevi»· τὰ δ' ἀληθῆ ἔχουσιν ὧδε· ὁ στίχος τῆς σελίδος ἐν τῷ κώδικι τελευτᾷ εἰς τὴν λέξιν ἔλιπε, ὁ δ' ἀκολουθῶν στίχος ἀρχεται ἐκ τῶν γραμμάτων δια οἷς ἔπονται τὰ οὐκ ἔχει κ. τ. λ. Δύο στιγμαὶ ἐπὶ τοῦ γράμματος δ μαρτυροῦσιν ὅτι ὁ ἀντιγραφεὺς σκοπὸν εἶχε νὰ παραγράψῃ ἐν τῇ ᾧ ἄλλα τινὰ γράμματα, ἐπιλαθόμενος δ' ὅμως δὲν παρέγραψεν αὐτά. Τὰ γράμματα ταῦτα χωρὶς ἀμφιβολίας ἦσαν τὰ πε, παραλειφθέντα κατόπιν τῶν γραμμάτων πε τῆς λέξεως ἔλιπε· τὸ ὅλον ἄρα χωρίον ὁ Φώτιος ἔγραψεν ὧδε: «Καὶ ἃ μὲν ἔλιπε πεδία οὐκ ἔχει, ἃ δὲ» κ. τ. λ.

20,28: Εἰ προσελθὼν ὀλοφύχως ἡσπάσω.

Οὕτως ὁ κώδιξ, οὐχὶ ἡσπάσθω ὡς λέγεται ἐν τῷ ὑποσημειώματι.

22,15: Ὁπλίζῃ.

Ὁ ὁ ἐκδότης ἐν τῷ ὑποσημειώματι μνημονεύει ὁπλίζει ἐν τῷ κώδικι διωρθωμένον κεῖται ὁπλίζῃ.

23,28: Ἐπὶ καινότερα.

Οὕτως ὁ κώδιξ, οὐχὶ ἐπικαινότερα.

25,12: Ἀπεσπάσθης πρῶτον τῆς ῥίζης, εἶτα μερὶς ἐγένου τῆς προτέρας τομῆς, ἀποτμηθεῖσα καὶ καθ' ἑαυτὴν στασιάζουσα· ἐξέκότης καὶ τῆς σῆς μερίδος, τῆς μὲν προτέρας σε καταλιπούσης καὶ πρὸς τὴν κοινὴν ἀναδραμούσης μητέρα, τῆς δευτέρας δέ σε καὶ πληρωμα λαβούσης καὶ λείψανον. Ποίας μερίδος ἐν τῷ ἐξῆς; νῦν καὶ τῆς πάλαι διασπασθῆναι γέγονας, ἴνχ κτλ.

Ἀντὶ τοῦ προτέρας ὁ κώδιξ ἔχει τὸ ἁ' ὅ, καθ' ὅσον ἡμεῖς γινώσκουμεν, οὐδέποτε δηλοῖ τὸ προτέρας, ἀλλὰ τὸ πρώτης.

Πολλάκις μὲν ἐμοχθήσαμεν ἐν τῷ πρὸς τῷ τέλει ἀδιανοήτῳ μέρει τοῦ χωρίου, οὐδεμίαν δ' εὐρίσκουμεν διόρθωσιν ἀρέσκουσιν ἡμῖν. Ὁ κώδιξ αὐτὸς προσάγει τὸ φῶς: «Ποίας μερίδος ἐν τῷ καὶ τῆς νῦν καὶ τῆς πάλαι διασπασθῆναι γέγονας» κτλ. Πολὺ προσέσχομεν ὅπως διακρίνωμεν τὰς ἀληθῶς δυσσυμβλήτως πως γεγραμμένας λέξεις καὶ τῆς.

29,8: Χεῖρα μὲν ὀρέγοντα τῷ κειμένῳ, συνιστῶντα δὲ καὶ συγκατορθοῦντα τὴν μετάνοιαν.

Ὁ κώδιξ συνανιστῶντα. Ἐν τῇ ᾧ προσγέγραπται τὸ Ση(μείωσαι).

30,1: Πρόσωπον φαιδρὸν καὶ μειδιών.

Οὐχὶ τὸ μειδιᾶν, ἀλλὰ τὸ μειδιών κεῖται ἐν τῷ κώδικι.

30,22: Αἰτιασθέντα.

Ὁ κῶδιξ αἰτιαθέντα· ὅρα Ἀθηναῖς σελ. 347.

30,22: Καὶ δικαιοῦσιν ἂν αὐτὸν (γρ. αὐτὸν) αὐτόθεν, εἰ—
τοὺς προκατάρξαντας τοῖς ὁμοίοις ἀμύνεσθαι διαναστήσειεν.

Ὁ κῶδιξ διαναστῆ, οὐχὶ διαναστῆς· ἰδὲ Ἀθ. σελ. 347.

31,3: Ἀνδράσι τε δεδικαιωμένοις πείθοντες ἑαυτοὺς ἐναρ-
μόζεσθαι.

Ὁ κῶδιξ δεδικαιωμένοις, οὐχὶ δικαιομένοις.

32,27: Τὸν νοῦν ἀσχολεῖ ὧν ἐστέρηται; τοῖς παροῦσιν ἀπε-
χθάνεται.

Ἐν τῷ κώδικι ἀποσχολεῖ.

33,24: Ἀμεινον μὲν οὖν, ἴσως ἄλλος ἄν τις εἴποι, μήτε πεσεῖν
μήτε παθεῖν μήτε τὸ ἀνδρεῖον οἷς ἐγκαρτερεῖν παρασχεῖν· δευ-
τέρας δὲ πάντως ἀξιῶσαι δόξης τὸν διὰ τῶν εἰρημένων βαδίσαντα.
Ἐγὼ δὲ φαίην ἂν τὸν διὰ τοῦ πεσεῖν καὶ παθεῖν τὸ γενναῖον ἐνδει-
ξάμενον τοῦ διότι μόνον πρὸς τὸ πεσεῖν ἀντέσχε σεμνυνομένου κτλ.

Ἐν B. Z. σελ. 307 καὶ ἐν Ἀθηναῖς σελ. 351 διωρθώσαμεν
ἐγκαρτερεῖ, ἐν δὲ τῇ Ἀθηναῖς προσηγάσαμεν ὅτι μετὰ τὴν λέξιν
ἐνδειξάμενον ἐξερρύη ἢ λέξις ἀμείνονα. Τῇ εἰκασίᾳ ἡμῶν
ὅμοια τὸν νοῦν εἶναι ἃ ἡμεῖς ἐν τῷ κώδικι ἀνέγνωμεν: «Ἐγὼ δὲ φαίην
ἂν ἐπὶ πολλῶν κρατεῖν τὸν διὰ τοῦ πεσεῖν» κτλ.

36,4: Ὁ τε γὰρ δεδιὼς τὴν δίκην καὶ διὰ τοῦτο φιλόανθρωπος
τῇ δειλίᾳ μᾶλλον ἢ τῇ φύσει χαρίζεται καὶ ὁ πρὸς ἄθλον αἰρούμενος
τὸ φιλόανθρωπον ἐν ἀδήλῳ κεῖται εἰ χωρὶς τοῦ κέρδους τὴν φύσιν ἐγί-
νωσκεν. Ἀλλὰ τοῦτο μὲν εὐξαίμην ἂν πᾶσιν, εἰ δὲ μή,
διὰ πλειόνων ἐλθεῖν, εἰ δὲ καὶ τοῦτο τῆς εὐχῆς
μεῖζον, ἀλλ' οὖν κτλ.

Ὁ ἐκδότης παρέλιπε τὰς λέξεις «Ἀλλὰ τοῦτο μὲν εὐ-
ξαίμην ἂν πᾶσιν, εἰ δὲ μή, διὰ πλειόνων ἐλθεῖν, εἰ
δὲ καὶ τοῦτο τῆς εὐχῆς μεῖζον».

36,11: Τυχεῖν τῶν ἐπάθλων μόνον ἢ τὰς τιμωρίας διαδράναι.

Ἀντὶ τοῦ μόνον ὁ κῶδιξ ἔχει τὸ μᾶλλον.

36,13: Μισεῖ τις ἑαυτόν; οὐδεὶς ἂν, εἰ μὴ τὸν νοῦν προσδια-
φθαρεῖη, συνομολογήσειε.

Ὁ κῶδιξ προσδιαφθαρεῖη.

36,21: Ἐναπέφηνε.

Ὁ κῶδιξ ἐναπέφηεν.

38,9: Ἡ γὰρ ἀγάπη, κατὰ τὸν αὐτοῦ (sc. τοῦ Χριστοῦ) γνήσιον
καὶ ὑποφήτην καὶ θεραπεύοντα καὶ μαθητὴν, μακροθυμία «χρη-
στεύεται· οὐ φυσιοῦται, οὐκ ἀσχημονεῖ, οὐ ζητεῖ τὰ ἑαυτῆς, οὐ παρο-
ξύνεται, οὐ λογίζεται τὸ κακόν· πάντα στέγει, πάντα ἐλπίζει, πάντα
ὑπομένει· ἡ ἀγάπη οὐδέποτε ἐκπίπτει». Διὰ ταύτης γὰρ κτλ.

Ὁ κῶδιξ «μακροθυμεῖ, χρηστεύεται» κτλ., ὡς δὴ καὶ εἶπεν
ὁ Ἀπόστολος.

3.

Σελ. 2,15 συγκεχωρήσθω] ὁ κῶδιξ συγκεχωρείσθω. — 9,14 κιβδηλεύσαντα] κηβδηλεύσαντα. — 11,7 ἐπεσύρατο] ἐπισύρατο (γρ. ἐπεσύρετο). — 11,19 δοκεῖν] δοκεῖ. — 12,8 ἐτύγχανε] ἐτύγχαμεν (γρ. ἐτύγχανεν). — 13,29 ἀγαθοποιήτε] ἀγαθοποιεῖτε. — 14,29 ἀνωμολογησάμεθα] ἀνωμολογησόμεθα. — 21,13 λόγῳ] λόγος. — 21,18 τῷδε] τὸ δέ. — 21,20 φάλαγγα] φύλαγγα (οὐχὶ φύλλαγα). — 22,10 γέγονεν] γέγονε. — 24,19 εὕρισκει] εὕρίσκειν. — 27,5 τὰς οὐρανίους τάξεις] οὐρανίου. — 28,7 σχολάζομεν] σχολάζομαι. — 33,26 τὸν] τῶν (οὐχὶ 33,27). — 35,23 κατα[δικά]ζεται κατα (μεσολαβεῖ τόπος πρὸς τρία ἢ τέσσαρα γράμματα) εται. — 38,5 συγκατασκευάσομεν] συγκατασκευάσομεν (οὐχὶ συγκατασκευάσωμεν).

Σελ. 5,22 ἀπέτεκεν] ἀπέτεκε. — 10,3 οὕτω] οὕτως. — 11,20 δὲ] δ'.

Ὁ ἀντιγραφεὺς αὐτὸς ἐπηνώρθωσε πολλὰ αὐτοῦ σφάλματα, ἃ νῦν παραλείπομεν ὅπως μὴ μακρότερος ἀποβῇ ὁ λόγος. Τοῦ ἐκδότου ἡ σπουδὴ εἶναι καὶ τῶν ἐξῆς σημειωμάτων ἡ αἰτία: 1,10 ὀφθείης] ὀφθείης (ὁ κῶδιξ ὀφθείης), 3,20 ἀναφέρεις] ἀναφέρει (ὁ κῶδιξ ἀναφέρει), 37,16 ὁμοιοπαθές] ὁμοιοπαθές (ὁ κῶδιξ ὁμοιοπαθές). — Τὸ ἀεὶ πανταχοῦ τοῦ κώδικος γέγραπται ἀεὶ.

Ἐν τέλει παρατηροῦμεν ὅτι ἐν ταῖς ᾠαῖς τοῦ κώδικος σεσημειωμένα κεῖνται τάδε: 28,13—15] χρ(υσοῦν), 25,11—12] ὠρ(αῖον), 28,3—4] χρ(υσοῦν), 29,5] χρ(υσοῦν), 31,24—25] ὠρ(αῖον), 32,25—26] ση(μείωσαι) καὶ 35,16—17] χρ(υσοῦν). Ταῦτα καὶ ὅμοια τούτοις ὁ ἐκδότης ἐμνημόνευσε πολλοῦ ἀλλαχοῦ.

Ἐν Θεσσαλονίκῃ, τῇ 12 Αὐγούστου 1900.

Πέτρος Ν. Παπαγεωργίου.

35356

